

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Sara Šac

**Sodelovanje šolskih socialnih delavk z učenci, ki se soočajo z naučeno
nemočjo**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2022

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Sara Šac

**Sodelovanje šolskih socialnih delavk z učenci, ki se soočajo z naučeno
nemočjo**

Diplomsko delo

Mentorica: izr. prof. dr. Petra Videmšek

Somentorica: as. dr. Tadeja Kodele

Ljubljana, 2022

Hvala mojima staršema, ki sta me vsa leta študija podpirala, mi pomagala in vedno verjela vame. Hvala tudi sestri, starim staršem, fantu in prijateljem, ki so mi vedno stali ob strani.

Zahvaljujem se mentorici izr. prof. dr. Petri Videmšek in somentorici as. dr. Tadeji Kodele za vso podporo, predloge in nasvete.

Hvala tudi vsem sogovornicam za sodelovanje v raziskavi.

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Sara Šac

Mentorica: izr. prof. dr. Petra Videmšek

Somentorica: as. dr. Tadeja Kodele

Naslov diplomske naloge: Sodelovanje šolskih socialnih delavk z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo

Kraj: Ljubljana

Leto: 2022

Število strani: 92 **Število prilog:** 4

Povzetek: Naučena nemoč je pojav, ki ga pogosto zaznamo pri šolskih otrocih. Šola, predvsem pa šolska svetovalna služba, lahko ima pri soočanju z naučeno nemočjo zelo pomembno vlogo, zato sem želela pojav raziskati iz perspektive socialnih delavk, ki so zaposlene v šolskih svetovalnih službah. V teoretičnem uvodu diplomskega dela predstavim razvoj in različne definicije naučene nemoči, s poudarkom na naučeni nemoči pri učencih z učnimi težavami in vlogi socialnega dela pri preprečevanju in/ali zmanjševanju naučene nemoči. S kvalitativno raziskavo, v kateri sem uporabila delno standardiziran intervju s socialnimi delavkami, zaposlenimi v svetovalnih službah osnovnih šol, sem raziskala, kako socialne delavke opredelijo koncept naučene nemoči ter kako naučeno nemoč zaznavajo pri učencih. Zanimalo me je tudi, kakšno znanje za ravnanje uporabljajo pri sodelovanju z učenci z naučeno nemočjo in kako vidijo prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo. Analiza rezultatov je pokazala, da socialne delavke, zaposlene v svetovalnih službah osnovnih šol, prepoznavajo različne znake naučene nemoči, razvoj naučene nemoči pa povezujejo z učenčevimi osebnimi lastnostmi, samopodobo, pojasnjevalnim slogom ter z naučeno nemočjo staršev učenca. Pri delu z učenci z naučeno nemočjo se opirajo na koncept delovnega odnosa, prav tako pa jim je pomembno tudi sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi.

Ključne besede: naučena nemoč, učne težave, koncept delovnega odnosa, samopodoba, odpornost

Title: School social workers working with primary school students who deal with learned helplessness

Summary: Learned helplessness is a phenomenon often known in school children. The school, and especially the school counseling service, can play a very important role in dealing with learned helplessness, so I wanted to explore the phenomenon from the perspective of social workers employed in school counseling services. In the theoretical introduction of the thesis I present the development and different definitions of learned helplessness, with emphasis on learned helplessness in students with learning difficulties and the role of social work in preventing and / or reducing learned helplessness. Through a qualitative study in which I used a partially standardized open interview with social workers employed in primary school counseling services, I explored how social workers understand the concept of learned helplessness and how they perceive learned helplessness in students. I was also interested in what skills they use to work with students with learned helplessness and how they see the contribution of social work in dealing with learned helplessness. The analysis of the results showed, that social workers employed in primary school counseling services recognize various signs of learned helplessness, and link the development of learned helplessness with the student's personal characteristics, self-image, explanatory style and learned helplessness of the student's parents. When working with students with learned helplessness, they rely on the concept of a working relationship, and it is also important for them to cooperate with the student's important others.

Keywords: learned helplessness, learning difficulties, working relationship concept, self-image, resilience

Kazalo vsebine

1.	Teoretični uvod.....	1
1.1.	Razvoj teorije naučene nemoči.....	1
1.2.	Definicija naučene nemoči	2
1.3.	Naučena nemoč v osnovni šoli	4
1.1.1.	Vzroki naučene nemoči	6
1.1.2.	Posledice naučene nemoči	9
1.1.3.	Učenci z naučeno nemočjo in učnimi težavami	10
1.4.	Sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo	11
1.4.1.	Vloga socialnega dela.....	15
2.	Opredelitev problema	19
2.1.	Raziskovalna vprašanja	20
3.	Metodologija	20
3.1.	Vrsta raziskave	20
3.2.	Opredelitev enot raziskovanja – populacija, vzorec	20
3.3.	Zbiranje podatkov.....	21
3.4.	Obdelava podatkov	22
4.	Rezultati.....	25
4.1.	Poznavanje in razumevanje koncepta naučene nemoči	25
4.2.	Naučena nemoč pri učencih.....	26
4.3.	Tehnike in strategije za delo z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo	28
4.4.	Načini preprečevanja naučene nemoči	29
4.5.	Prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo	31
5.	Razprava.....	32
5.1.	Kako socialne delavke opredelijo koncept naučene nemoči?	32
5.2.	Kako socialne delavke zaznavajo naučeno nemoč pri učencih na osnovni šoli?	33
5.3.	Kakšno znanje za ravnanje socialne delavke uporabljajo pri sodelovanju z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo?	37

5.4.	Kaj bi socialne delavke še potrebovale za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo?	40
5.5.	Prispevek in omejitve raziskave	41
6.	Sklepi.....	43
7.	Predlogi	45
8.	Seznam uporabljenih virov in literature	46
9.	Priloge	49
9.1.	Priloga 1: Smernice za intervju	49
9.2.	Priloga 2: Odprto kodiranje	51
9.3.	Priloga 3: Osno kodiranje.....	77
9.4.	Priloga 4: Odnosno kodiranje.....	84

Kazalo tabel

Tabela 1:	Primer odprtega kodiranja	23
-----------	---------------------------------	----

Predgovor

S pojavom naučene nemoči sem se prvič srečala med opravljanjem študijske prakse na osnovni šoli. Takrat tega pojava še nisem znala poimenovati, vendar sem opazila, da veliko učencev, s katerimi sodelujem na praksi in jim nudim učno pomoč, nima zaupanja vase, za učenje niso motivirani, pri pouku ne sodelujejo in hitro obupajo. Ti učenci so se preprosto sprijaznili s slabimi ocenami. Bili so naučeni, da ne zmorejo. O naučeni nemoči smo že v 1. letniku govorili pri predmetu Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika, vendar takrat na to temo nisem bila tako pozorna, saj je bilo za mano še premalo študijske prakse, da bi jo lahko povezala s svojimi izkušnjami. Tema naučene nemoči je bolj pritegnila mojo pozornost, ko smo jo ponovno omenili v 4. letniku, saj sem takrat, po dveh letih prakse na osnovni šoli, lahko svoja opažanja na praksi povezala in poimenovala s pojmom naučena nemoč. Temo sem nato začela bolj raziskovati in skozi prebiranje literature začela ugotavljati, kako pomemben je koncept naučene nemoči za sodelovanje z učenci v osnovni šoli.

V diplomskem delu želim naučeno nemoč še podrobneje raziskati predvsem zato, ker verjamem, da z dobrim sodelovanjem med socialnimi delavkami, zaposlenimi na osnovni šoli in učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo, utegnemo priti do rešitve in naučeno nemoč odpraviti ter tako pomagati učencem do boljših rezultatov tako v šoli kot na drugih življenjskih področjih.

V diplomskem delu v teoretičnem uvodu raziščem naučeno nemoč, kako se je razvijala in kako jo definirajo različni avtorji. Nato pojasnim koncept naučene nemoči pri učencih v osnovni šoli, vzroke ter posledice naučene nemoči, zaključim pa s poglavjem o prispevku socialnega dela, pri sodelovanju z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo.

V empiričnem delu sem se osredotočila na raziskovanje sodelovanja socialnih delavk, zaposlenih na osnovni šoli, z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo. Zanimalo me je, kako opredelijo koncept naučene nemoči, kako naučeno nemoč zaznavajo in kakšno znanje za ravnanje pri sodelovanju z učenci z naučeno nemočjo uporabljajo.

V diplomskem delu bom za socialne delavke in delavce uporabljala žensko slovnično obliko, ki pa je vsakokrat zamenljiva. Za učitelje, učiteljice ter druge šolske strokovne delavke in delavce ter za učenke in učence pa izmenično uporabljam žensko in moško slovnično obliko.

1. Teoretični uvod

1.1. Razvoj teorije naučene nemoči

Teorijo o naučeni nemoči je v šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja razvil Martin Seligman. Seligman je ameriški psiholog, ki je priznan strokovnjak in raziskovalec na področjih pozitivne psihologije, odpornosti, naučene nemoči, depresije in optimizma ter pesimizma. Poznan je predvsem po teoriji naučene nemoči in je avtor več kot tridesetih knjig ter nekdanji predsednik Ameriškega psihološkega združenja (Positive Psychology Center, 2022). Kot mlad doktorski študent je Seligman postal del skupine raziskovalcev, ki so izvajali poskuse pogojevanja na živalih (Mešl, 2013, str. 352).

Seligman (1975, str. 23–25) je s sodelavci izvajal poskus s psi, ki jih je izpostavljaval elektrošokom. Ti elektrošoki so se pojavljali brez opozorila, naključno. Poskus so nadaljevali tako, da so pse zaprli v kletke z manjšo oviro na sredini, ki bi jo lahko preskočili in se tako izognili elektrošoku. Pri tem ni bilo varnega dela kletke, a vendar, ko bi pes preskočil oviro, bi elektrošok prenehal. Pred začetkom elektrošoka so zatemnili luči in dali deset sekund časa, da psi preskočijo oviro in se tako izognejo elektrošoku. Če tega niso storili, so pričeli z elektrošokom, ki so mu bili psi izpostavljeni dokler niso preskočili ovire oziroma šestdeset sekund. Tako je Seligman med leti 1965 in 1969 preučil obnašanje stopetdesetih psov. Ocenil je, da je bila ena tretjina psov nemočnih in niso preskočili ovire do varnega območja, ostali pa so se naučili da morajo oviro preskočiti in se tako umakniti na varno. Nekateri izmed nemočnih psov so med elektrošoki legli in čakali na konec. Seligman (prav tam) je hkrati pri tem ugotovil, da so se nemočni psi, ki niso preskočili ovire, drugače obnašali tudi izven kletke, bili so pasivni, niso se upirali, včasih so celo legli in čakali.

Seligman je tako stanje psa opisal kot naučeno nemoč ali nezmožnost izstopiti iz negativne situacije, ker ga je preteklost naučila, da je nemočen. Nadaljeval je poskus na psih, ki niso bili vključeni v prvi del. Ti so hitro skočili čez ograjo, da bi se izognili elektrošoku, na podlagi česar je Seligman sklepal, da so se psi, ki so ležali in delovali nemočno, te nemoči dejansko naučili iz prvega dela njegovega poskusa (Boyd, b. d.).

Podoben poskus je kasneje na ljudeh izvedel še Seligmanov sodelavec, študent Donald Hiroto (1971). Seligman (2011, str. 49–51) je opisal, da je Hiroto ljudi razdelil v tri skupine. Ena skupina je bila izpostavljena hrupu z možnostjo, da hrup izključijo, če ugotovijo pravilno kombinacijo gumbov na armaturni plošči, vendar nobena kombinacija ni delovala. Druga skupina ljudi je hrup lahko izključila, ko so ugotovili pravilno kombinacijo gumbov, tretja skupina pa hrupu ni bila izpostavljena. V drugem delu poskusa je udeležence vseh treh skupin peljal v sobo s pregrado na sredini. Ta je služila temu, da, če so udeleženci roko dali čez ogrado, se je vključil hrup, ko so jo dali nazaj na drugo stran, je hrup prenehal. Ugotovil je, da so ljudje iz prve skupine, torej tisti, ki niso mogli izključiti hrupa, dali roko čez ograjo in le sedeli. Na podlagi te ugotovitve je sklepal, da so se naučili, da so nemočni in da zvoka ne morejo izključiti, čeprav se je vse povsem spremenilo. Ljudje iz drugih dveh skupin pa so zvok izključili z lahkoto. Tako je postalo očitno, da se lahko ljudje nemoči naučimo še ob tako vsakdanjih dražljajih, kot je hrup, in tako najverjetneje tudi ob težavnih življenjskih pretresih, ko ugotovimo, da naša dejanja nimajo moči. Ob tem ne smemo pozabiti, da nekateri udeleženci iz prve skupine, ki jih je Hiroto skušal naučiti nemoči, niso odnehali.

Mešl (2013, str. 352) opisuje, da so udeležence Hirotovega poskusa tudi po zaključku poskusa še naprej spremljali. Pri ljudeh iz skupine z izkušnjo nemoči so opazili negativna čustva, počasnejše reševanje težav, vztrajanje pri neproduktivnih strategijah in več neuspehov pri izpolnjevanju nalog.

1.2. Definicija naučene nemoči

Seligman (1975, str. 9–17) je na podlagi ugotovitev naučeno nemoč definiral kot psihološko stanje, ki je posledica dogodkov, ki niso v naši moči, da bi jih spremenili, torej posledica dogodka, ki ga, ne glede na to, kaj storimo, ne moremo spremeniti. Pojavi se, ko je oseba nemočna in je izid neodvisen od vsega njegovega truda. Pri razvoju naučene nemoči Seligman (prav tam) izpostavi ponavljanje neuspeha in tudi ko oseba doseže nek uspeh, le tega pripiše naključju.

Gordon in Gordon (2006, str. 9–10) sta zapisala, da je naučena nemoč odklanjanje prevzemanja vajeti v svoje roke, je neuspeh nekoga, da bi prevzel odgovornost in izboljšal situacijo, kar pa izhaja iz občutka in mišljenja, da tako ali tako nimaš nadzora nad njo.

Greer in Wethered (v Gordon in Gordon, 2006, str. 10) sta naučeno nemoč definirala kot fenomen, v katerem so ljudje nenehno izpostavljeni situacijam, nad katerimi nimajo nadzora.

Ta izpostavljenost tovrstnim situacijam pa prinese pasivnost, pomanjkanje interesa in zmanjšanje odzivanja.

Stipek (1988, v Gordon in Gordon, 2006, str. 10) je naučeno nemoč definirala kot pasivnost, ki je rezultat mišljenja, da nagrade niso odvisne od truda.

Ena izmed najpreprostejših definicij naučene nemoči je, da je naučena nemoč pasivnost, ki se je človek nauči iz preteklih, ponavljajočih se porazov. Je simptom, ki ga oseba razvije skozi izkušnje (Gordon in Gordon, 2006, str. 9).

Peterson idr. (1993, v Mešl, 2013, str. 353) menijo, da morajo biti prisotne tri komponente, da lahko govorimo o naučeni nemoči. Te tri komponente so: naključnost (naključje pri naučeni nemoči je nemoč nadziranja, ko gre za naključno povezanost med posameznikovimi dejanji in izidi), zaznavanje (kako oseba zaznava in pojasnjuje naključnost, oseba uporabi zaznavo in njeno pojasnjevanje za oblikovanje pričakovanj glede prihodnosti) ter vedenje (posledica (ne)naključnosti ter človekove zaznave).

Naučena nemoč je stanje, ki ohranja učenčevo samozavest nizko in ohranja njihovo zaznavanje, da se niso zmožni uspešno spopadati z zahtevami, ki jih prinaša šola in šolskimi izzivi. Učenci brez samozavesti z naučeno nemočjo obupajo na šolskem področju, saj ne pričakujejo, da bodo uspešni in pričakujejo neuspeh pri vsem, česar se lotijo (Reyes, 2011).

Bistvo, ki so ga prinesli poskusi na področju naučene nemoči pa je, da se ljudje, ki izkusijo nepogojenost izida naučijo odnehati. Naučena nemoč je torej posledica nepogojenosti izida in položaja, v katerem je verjetnost izida enaka, ne glede na odziv (Seligman, 2011, str. 285).

V poglavju sem predstavila več različnih definicij naučene nemoči, tako kot so jo definirali različni avtorji. Definicijam vseh avtorjev je skupno, da se naučena nemoč pojavi, ko posameznik verjame, da njegovo vedenje nima vpliva na izid. V več definicijah se pojavi izraz pasivnost, ki predstavlja to, da oseba obupa in se ne trudi več za boljši izid. Glavno sporočilo definicij je torej to, da je naučena nemoč to, da človek obupa in postane pasiven.

Pri tem je pomembno poudariti tudi to, da lahko ljudje večkrat doživljamo neuspehe, nad katerimi nimamo nadzora ter bi najraje obupali. To še ne pomeni, da smo ali pa bomo razvili naučeno nemoč, če pa ta občutek vztraja in ima vpliv na različna življenjska področja, pa je pomembno, da začnemo razmišljati o konceptu naučene nemoči (Mešl, 2013, str. 352).

1.3. Naučena nemoč v osnovni šoli

Osnovna šola je lahko za otroka pomemben varovalni dejavnik, vendar se tam otrok prav tako lahko sreča s slabimi izkušnjami in kroničnim stresom (Mikuš Kos, 2017, str. 8). V osnovni šoli se veliko učencev sreča tudi z naučeno nemočjo, zato je ključno, da socialne delavke zaposlene v šolskih svetovalnih službah osnovnih šol, naučeno nemoč prepoznajo in ji začnejo posvečati pozornost.

Šola otroka pripravlja na življenje, v katerem se bo srečeval z različnimi težavami in nevšečnostmi. S svojimi obremenitvami in zahtevami, šola otrokom prinaša utrjevalno pripravo za vsa prihodnja življenjska srečanja s težavami. Nadomešča in popravlja lahko nekatere kulturne in vzgojne primanjkljaje, v otrokovo življenje pa poseže zelo dolgotrajno ter intenzivno. Poleg družine je šola tudi najpomembnejši dejavnik, ki ima vpliv na otrokov razvoj in njegovo doživljanje življenja (Mikuš Kos, 1991, str. 10–11).

Na otrokovo duševno zdravje in njegov razvoj pomembno vpliva njegov celoten življenjski prostor oziroma otrokov eko-sistem (šola, dejavnosti, družina, vrstniki ipd.). Ti sistemi so med seboj povezani in tako spremembe v enem sistemu vplivajo na druge sisteme, kar pomeni, da lahko tudi šolski neuspeh pomembno vpliva na otrokove odnose z vrstniki ali otrokove odnose v družini. V šoli je zelo pomembno pozitivno šolsko vzdušje, ki predstavlja osnovo dobrega počutja otrok in preprečevanja neustreznega vedenja. Šola ima tudi mnoge varovalne dejavnike, ki so še posebno pomembni za otroke, ki odraščajo v neugodnih socialnih ter družinskih okoljih in so tako izpostavljeni tudi številnim dejavnikom tveganja. Varovalni dejavniki so dogajanja v šoli, ki otroke ščitijo pred nastankom motenj, prav tako pa ob izpostavljenosti dolgotrajnim neugodnim okoliščinam zmanjšajo verjetnost neugodnega izida. Tukaj so še dejavniki tveganja, ki povečujejo možnost, da bo otrok razvil motnje na kognitivnem področju ter področju čustvovanja (Mikuš Kos, 2017, str. 6–11).

Danes je veliko poudarka na tem, da šola ni le prostor, kjer pridobiš izobrazbo. Velik poudarek je tudi na tem, da se preseže »učenje na pamet« in se spodbuja učenčevo radovednost ter domišljijo. V šoli so otroci izpostavljeni različnim virom, iz katerih lahko pridobijo ogromno znanja, kar je ključnega pomena za njihov razvoj (Sharma, b. d.).

V šoli otroci lahko doživljajo tudi številne stiske in pritiske, ki imajo neugoden vpliv za njihov razvoj. Yamamoto idr. (v Kos Mikuš, 1991, str. 26) so že v letih 1979–1984 izvedli mednarodno

raziskavo (v Egiptu, Kanadi, Avstraliji, na Filipinih, Japonskem in v ZDA), s katero so proučevali, koliko stresa učencem povzročajo različni neugodni življenjski dogodki. Raziskava, je pokazala, da otroci šolski neuspeh uvrščajo na drugo ali tretje mesto. Večina učencev, ki v šoli doživljajo neuspehe je brez volje za šolsko delo, saj tega, kar se od njih zahteva v šoli ne obvladajo, zraven tega pa se to, česar ne obvladajo vedno znova tudi javno ocenjuje. Pridobljene ocene so tako tudi del mnenja, ki ga imajo sošolci, učitelji, družina in drugi (Kos Mikuš, 1991, str. 26–27). O prisotnosti naučene nemoči v šoli sta pisala tudi Gordon in Gordon (2006, str. 2–3). Podala sta oceno, da je v ameriških šolah najmanj pet milijonov otrok, starih med šest in šestnajst, za katere bi lahko rekla, da se soočajo z naučeno nemočjo. K temu dodajata, da je nujno, da ti učenci dobijo ustrezno pomoč, saj bodo le tako lahko uspešnejši v šoli in v življenju nasploh.

Vlogo življenjskih dogodkov v življenjskem poteku omenja tudi Ule (2008, str. 27), in sicer življenjske dogodke deli na dva načina doživljanja dogodkov, na obremenilne in krizne. Obremenilni dogodki so izvor različnih obremenitev v našem življenju, medtem ko so posledice kriznih dogodkov večje spremembe v naših življenjih. Vsak obremenilni dogodek je lahko za posameznika tudi krizni, saj mora vsak izmed nas dokazati sposobnost produktivnega odzivanja na dogodek. Če to zmore, je to korak naprej, če pa tega ne zmore, pa lahko vodi v, vsaj začasno, nazadovanje. Vsi življenjski dogodki so za nas pomemben dejavnik v razvoju naše identitete. Življenjske dogodke delimo tudi na normativne in nenormativne. Normativni dogodki so pričakovani dogodki, na katere se lahko pripravimo (odhod v šolo, rojstvo otroka ipd.), nenormativni življenjski dogodki pa so tisti, na katere se nimamo časa pripraviti in nas doletijo povsem nepričakovano. Ob takih dogodkih prav tako nimamo izdelanih nekih strategij, s katerimi bi se lahko nanje odzvali. Učenci z naučeno nemočjo torej pogosto ne dokažejo sposobnosti produktivnega odzivanja na dogodek, kar pa vodi v nazadovanje. Nemočni so tudi ob doživljanju nenormativnih dogodkov, kar najverjetneje njihovo naučeno nemoč še poglobi.

Tudi Seligman (1975, str. 153–158) je zapisal, da se otroci v šoli, tako kot brati, pisati in računati, učijo tudi tega, kako nemočni oziroma sposobni so. Način spopadanja z določenimi negativnimi situacijami in nemoč igrata zelo veliko vlogo v otrokovem srečanju s šolo. Učenec, ki se je naučil, da ne bo noben njegov odgovor pravilen, bo vedno bolj pasiven in naučena nemoč bo vedno večja. Tako tudi znanj ne more zares izkazati, saj učenec verjame, da njegova dejanja nimajo vpliva na njegov uspeh. Naučena nemoč se torej pojavi v kontekstu šolske neuspešnosti, medtem ko Seligman (prav tam) izpostavi še en kontekst, v katerem se v šoli

lahko pojavi naučena nemoč. Ta se lahko pojavi tudi na podlagi pomanjkanja izkušenj, kako se spopasti z neuspehom v šoli. Tako lahko že en neuspeh in nezmožnost soočanja z njim vodita v niz neuspehov, kar lahko posledično privede do razvoja naučene nemoči.

Robeck in Wallace (1991, v Gordon in Gordon 2006, str. 9) pojasnita, da naučena nemoč opisuje otroke, ki verjamejo, da nimajo nadzora nad učnim procesom in so izkusili več neuspehov. Trud dojemajo kot nekaj, kar ima le malo vpliva na željene izide, posledica česar je odrekanje trudu, vztrajanju in sprememba prepričanja da zmorejo, v prepričanje, da ne zmorejo. Dweck in Elliot (1988, v Gordon in Gordon 2006, str. 9–10) sta naučeno nemoč videla predvsem kot termin, ki ga uporabljamo za opis težave otroka, ki po večkratnem doživetju neuspeha in po tem, ko je označen za učenca z učnimi težavami, te izkušnje vključi v razmišljanje o svojih sposobnostih.

Burhansand in Dweck (1995, v Reyes, b. d.) trdita, da je pri otrocih, ki so nagnjeni k nemočnim vzorcem vedenja v razredu, večja verjetnost, da se izognejo možnosti učnega neuspeha, kot da povečajo svoj trud pri doseganju uspeha. Učenci ne pričakujejo uspeha v šoli in pričakujejo neuspeh v vsem, kar poskušajo ali počnejo. Ker učenci, ki so nagnjeni k vzorcu naučenega nemočnega odziva ne razmišljajo strateško in se izogibajo tveganeemu vedenju, namesto da bi premagali naučeno nemoč, se to dožemanje neuspeha pri starejših učencih poslabša.

1.1.1. Vzroki naučene nemoči

Rezultati dolgoletnih raziskav Seligmana (2009, str. 93) so pokazali neposreden izvor naučene nemoči, ki so jo so povzročili dogodki, v katerih so se udeleženci raziskav naučili, da je njihov trud in da so vsi njihovi poskusi spremeniti situacijo brez učinka. Simptome naučene nemoči lahko ustvarimo na več načinov. Poraz in neuspeh povzročita enake simptome kot dogodki, nad katerimi nimamo nadzora, saj je naučena nemoč tako rekoč osnovni del neuspehov in porazov.

Učenec, ki na testu prejme boljšo oceno se lahko zdi bister in inteligenčen in dobi občutek, da je bila njegova vloga pri uspehu ključna ter bo verjetno naslednjič motiviran, da trdo dela za naslednjo oceno. Učenec, ki na testu prejme slabšo oceno po istem miselnem procesu kot njegov kolega z boljšo oceno, bi lahko domneval, da je bil on osrednji v svojem neuspehu, in se vidi kot nesposobnega, posledica pa je zmanjšanje motivacije za učenje za naslednjo oceno. Učenec se lahko izogne svojemu občutku, da ni bil dovolj sposoben za uspeh in s tem ohrani motivacijo

za učenje naslednjič tako, da vzrok za neuspeh išče v dejavnikih, ki so zunaj njegovega nadzora (na primer nesreča, pristranskost učitelja, premalo časa za učenje) (Arnold, 1997).

Pretekle izkušnje torej določajo, kako se bo otrok odzval, ali bo obvladal situacijo ali pa bo postal nemočen. Določajo tudi, kako izrazita bo njegova nemoč. Če je bil otrok v več situacijah nemočen, je zelo malo verjetno, da bo v podobnih prihodnjih situacijah verjel, da nima nadzora nad situacijo in se bo tako odrekel nemoči. Od njegovih izkušenj z nemočjo bo odvisna tudi njegova motivacija za učenje in vložen trud v učenje (Seligman, 1975, str. 137).

Eden izmed vzrokov za razvoj naučene nemoči je tudi pojasnjevalni slog učenca. Pojasnjevalni slog je način, s pomočjo katerega si razlagamo, zakaj se je nekaj zgodilo. Vsak izmed nas je vaje o vzrokih razmišljati na drugačen način. Optimistični pojasnjevalni slog nemoč zavira, medtem ko pesimistični pojasnjevalni slog nemoč širi. Način, na katerega si razlagamo, zakaj se je nekaj zgodilo določa tudi kako nemočni lahko postanemo. Vedno, ko nam spodleti, za nekaj časa postanemo nemočni, smo žalostni in razvijemo pesimistični pojasnjevalni slog. Nekateri si po tem opomorejo takoj, spet drugi ostanejo nemočni dlje časa. Ljudje razvijajo optimistični pojasnjevalni slog, ker jim gre dobro (Seligman, 2009, str. 34–35, 103).

Pojasnjevalni slog se razvije v otroštvu in brez posredovanja ostane enak skozi življenje. Pri tem človek uporabi tri razsežnosti, da si razlaga, zakaj se zgodi nek dogodek, ki je slab ali dober. Te tri razsežnosti so trajnost, splošnost in poosebljenje. Pri trajnosti gre za to, da nekateri menijo, da so vzroki za slabe dogodke trajni in se bodo le ti dogodki vedno znova ponavljali. Tisti, ki si opomorejo, ko naletijo na oviro, pa menijo, da so vzroki za slabe dogodke začasni. Posamezniki, ki menijo, da je vzrok slabih dogodkov splošen, pričakujejo, da bo tudi njegov učinek vplival na veliko različnih situacij, obratno bo tisti, ki meni, da je vzrok slabih dogodkov specifičen, menil, da na ostale situacije ne bo vplival. Poosebljenje odloča, kdo je kriv. Ko pride do slabega dogodka, oseba zanj lahko krivi sebe (notranje) ali nekoga drugega oziroma okoliščine (zunanje) (Seligman, 2011, str. 64–70).

Otroci se svojega pojasnjevalnega sloga naučijo od staršev, učiteljev, trenerjev in ostalih pomembnih ljudi okrog sebe. Otroci poslušajo tudi, kako starši doživljajo svoje neuspehe in tako svoj slog izoblikujejo po njihovem zgledu (Seligman, 2011, str. 75).

Pojasnjevalni slog, ki ga ima posameznik, bo običajno sledil vzorcu. To pomeni, da se bo oseba na pozitivne in negativne dogodke odzvala po vzorcu tako, kot je navajena. To je zelo koristno za posameznika, ki razvije optimističen pojasnjevalni slog, po drugi strani pa lahko predstavlja

oviro za posameznike, ki razvijejo pesimistični pojasnjevalni slog, saj bo tak posameznik za svoj neuspeh krivil sebe, kar pa bo vplivalo na razvoj naučene nemoči (Barry, 2017).

Na otrokovo uspešnost v šoli ima lahko pojasnjevalni slog velik vpliv. Ko otrokom v šoli spodleti, vsaj začasno postanejo nemočni, težko zberejo energijo, da bi kaj naredili in postanejo pasivni. Pojasnjevalni slog ima torej velik vpliv tudi na naučeno nemoč. Velik izziv za otroke predstavlja tudi odziv staršev in učiteljev, ki se na njegov neuspeh lahko odzovejo tako, da ga označijo kot manj sposobnega, kar pa otrok lahko ponotranji in si tako razlaga svoje neuspehe. Njegov pojasnjevalni slog tako postane pesimističen in tako tudi njegovi šolski neuspehi postanejo stalnica (Seligman, 2009, str. 169).

Eden izmed pomembnih vzrokov za razvoj naučene nemoči je tudi samopodoba. Samopodoba je odnos, ki ga imamo do sebe oziroma je vrednotenje samega sebe. Vsak posameznik se mora čutiti, da je cenjen in pomemben, kar je občutljivo področje predvsem v obdobju otroštva in mladosti. Otrok v otroštvu tako postavlja temelje svoje samopodobe, tudi učne samopodobe. Odgovornost učiteljev je, da ustvarijo okolje, v katerem učenci lahko razvijejo pozitivno samopodobo in se tako razvijejo v srečne, zdrave in uspešne otroke. Na razvoj samopodobe pri otrocih pomembno vplivajo tudi edukativni dejavniki, saj se otroku z vstopom v šolo spremeni vpliv socialnih dejavnikov, socialno okolje se razširi. Socialni vplivi se kažejo tudi na področju otrokovih zmožnosti, spretnosti in sposobnosti. Samopodoba vpliva tudi na prevzemanje odgovornosti zase in za svoja dejanja ter tudi na dosežke posameznika, saj negativna samopodoba onemogoča primerno delovanje posameznika. Osnovna drža otrok, ki imajo dobro samopodobo je zmorem. Prepričanje v lastno sposobnost najbolj vpliva na učenčevo motivacijo za učenje. Učenci s prepričanjem v lastne sposobnosti so za doseganje cilja pripravljeni prehoditi tudi dodatne poti. Sliko kompetentnosti gradijo na uspehih, ki so jih dosegli, tako ti učenci čutijo, da so sposobni za učenje in ne odnehajo ob neuspehu. Ponavljajoča se neuspešnost vodi tudi k učenčevi manj pozitivni učni samopodobi (Žibert, 2011, str. 9–26).

Gordon in Gordon (2006, str. 51) pri samopodobi izpostavljata pomembnost otrokovih potreb. Te si po hierarhični lestvici sledijo od psiholoških potreb, potrebe po varnosti, do potrebe po tem, da so spoštovani in cenjeni, da čutijo pripadnost in potrebe ter da se uveljavijo. Potrebe morajo biti za uspeh otroka zadovoljene po lestvici navzgor. Če otrok nima zagotovljenih teh osnovnih potreb, njegova samopodoba ne bo pozitivna. Otroci tako lahko razvijejo slabo predstavo o njih kot učencih in to podobo tudi predstavijo svojim učiteljem. Ko se učitelji srečajo z otrokom označenim kot lenim, nemotiviranim, bodo brez zavedanja iskali informacije

o otroku, ki bodo te oznake podpirale. Učenci z naučeno nemočjo nimajo pozitivne samopodobe, zato se ne izpostavljajo. Tudi v šoli, ko bi potrebovali pomoč, se ne izpostavijo, kar vodi v še večje težave in večjo možnost za neuspeh.

1.1.2. Posledice naučene nemoči

Učenci, ki kažejo naučeno nemočno vedenje, so najverjetneje prisotni v vseh učilnicah. Učenci z naučeno nemočjo vidijo uspeh kot nekaj, kar določajo dejavniki, ki so zunaj njihovega nadzora (npr. sreča). Poleg tega na splošno verjamejo, da v šoli nikoli ne bodo uspešni iz različnih razlogov, vključno z njihovim zaznamovanjem pomanjkanjem sposobnosti in težavnosti nalog (Yates, 2009).

Naučena nemoč pušča posledice tako na čustvenem kot tudi motivacijskem in kognitivnem področju. Glavne posledice izkušnje z dogodkom, ki ni v naši moči, da bi vplivali nanj, so na motivacijskem področju, saj takšni dogodki oslabijo motivacijo, da bi se v naslednjem podobnem dogodku odzvali in poskušali prevzeti nadzor. Druga pomembna posledica je kognitivna. Ko oseba enkrat izkusi dogodek, v katerem nima moči nad izidom, ima težave s tem, da svoj uspešen vpliv na razvoj dogodka prepozna kot razlog za uspešen izid. Na čustvenem področju naučena nemoč vpliva na anksioznost, ki ji lahko sledi tudi depresija. Dejstvo je namreč, da nemoč izkrivlja razumevanje nadzora. Naučena nemoč ustvari prepričanje, da sta uspeh in neuspeh neodvisna od njihovih sposobnosti in imajo zato težave z učenjem tega, da njihov trud prinaša uspeh (Seligman, 1975, str. 37–38, 43).

Rezultat naučene nemoči pri otrocih v osnovni šoli je nagnjenost k temu, da otrok obupa nad svojim ciljem, ko naleti na težavo. Je pogojeni odziv, saj je naučen namesto racionalen. Naučena nemoč v učencih sproža primanjkljaje tako pri njihovi osebnosti kot tudi pri učnih uspehih (Gordon in Gordon, 2006, str. 11–12, 19).

Med opravljanjem raziskave, ki so jo na Fakulteti za socialno delo izvajali v okviru projekta »Soustvarjanje učenja in pomoči«, je nekaj raziskovalk začel zanimati pojav naučene nemoči med učenci z učnimi težavami, zato so se osredotočile na raziskovanje le te. Tako so o naučeni nemoči začele govoriti tudi z učiteljicami, ki so povedale, da je za otroke, ki se z naučeno nemočjo soočajo, značilno, da ne govorijo in ne sodelujejo med poukom, ne vprašajo, če česa ne razumejo, »saj so tega že navajeni« (Mešl, 2013, str. 354).

Reyes (2011) kot posledice naučene nemoči prepozna še: nizko motivacijo za učenje in zmanjšanje želje po uspehu v šoli; nizka pričakovanja glede rezultatov v šoli, saj so prepričani, da so nemočni in da ne zmorejo doseči boljšega rezultata; pomanjkanje nadzora nad lastnim vedenjem in dogajanjem v okolju; pomanjkanje zaupanja v svoje moči in sposobnosti; podcenjevanje njihovega deleža pri dosežku uspeha; posploševanje neuspeha iz situacije v situacijo; osredotočanje na tisto, česar ne zmorejo namesto na svoje sposobnosti; razvoj pasivnosti.

1.1.3. Učenci z naučeno nemočjo in učnimi težavami

Ob prebiranju literature (Seligman, 1975; Gordon in Gordon, 2006; Mešl, 2013) se večkrat pojavi povezava med učnimi težavami in naučeno nemočjo, saj se naučena nemoč najpogosteje pojavi pri skupini učencev, ki se soočajo z učnimi težavami.

Povezavo med naučeno nemočjo in učnimi težavami prav tako podpirajo nekatere raziskave, kot je raziskava Hwanga (1992). Hwang (prav tam) je zapisal, da neuspeh pogosto postane neizogibna izkušnja nekaterih učencev, njegovo ponavljanje pa lahko privede do razvoja naučene nemoči. V svoji raziskavi je raziskoval zvezo med naučeno nemočjo in šolskim neuspehom. Ugotovil je, da se je naučena nemoč največkrat pojavila pri skupini učencev z učnimi težavami, saj so le ti imeli nižjo samozavest in motivacijo za učenje.

Tudi raziskava Gordon in Gordon (2006, str. 9–11) je podala zaključek, da je naučen nemočen odziv otrok tudi bistvo njihovih učnih težav. Razumeti moramo, da se učenec ne »izključi« zaradi njegove nemoči in ker se je tako odločil, temveč zato, ker se je to naučil.

Učne težave so zelo kompleksen pojav in eden izmed najtežje rešljivih problemov. Definicija učnih težav je zato nekoliko ohlapna. Lerner (v Magajna idr., 2008, str. 26) definira otroke in mladostnike z učnimi težavami kot raznoliko skupino z različnimi socialnimi, čustvenimi, kognitivnimi in drugimi značilnostmi, ki imajo pri učenju pomembno večje težave kot večina njihovih vrstnikov.

Šolska neuspešnost se ne kaže le v obliki ocen in spričeval, kot si največkrat predstavljamo. Za učno neuspešnost gre tudi takrat, ko učenci delujejo pod svojimi zmožnostmi, izgubljajo

samozavest in učno motivacijo ter dosegajo premalo kakovostno znanje (Marentič Požarnik, 2002, str. 48).

Možnost šolske neuspešnosti je višja pri otrocih, ki se težje vključujejo v proces šolanja, niso deležni spodbud, podpore in pomoči s strani staršev ipd. K temu je treba prišteti še pomanjkljive sposobnosti, delovne in učne navade ter nizko motivacijo. Posledice šolske neuspešnosti so dolgoročne in imajo vpliv na otrokov celoten osebni razvoj (Žibert, 2011, str. 26–28).

1.4. Sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo

Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo je pomembno, saj lahko učenec s ponujeno pomočjo naučeno nemoč preseže in se nauči, da zmore. Za uspešno sodelovanje z učencem, ki se sooča z naučeno nemočjo je na voljo kar nekaj tehnik in strategij, pomemben pa je tudi prispevek socialnega dela.

Pri delu z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo so nam lahko v pomoč različne strategije in tehnike za spoprijemanje z naučeno nemočjo, ki so jih razvili številni avtorji (npr. Seligman 1992; Gordon, Gordon 2006; Reyes 2011) Te večinoma temeljijo na usvajanju novih učnih strategij učenja ali pomagajo učencem pri razvijanju kratkoročnih, individualiziranih ciljev in pri spreminjanju pojasnjevalnega sloga (Mešl, 2013, str. 354). V nadaljevanju jih na kratko opišem.

Pri odpravljanju naučene nemoči moramo najprej popolnoma razumeti naučeno nemoč in pomagati otroku, da razišče temelje svojega prepričanja, ki je ustvarilo in povzročilo naučeno nemoč (Gordon in Gordon, 2006, str. 61–62).

Učenci z naučeno nemočjo so neuspešni pri uporabi učnih strategij, sama izkušnja uspeha pa ne bo olajšala nemočnega dojetja ali povečala njihove samozavesti, saj svoje uspehe pripisujejo sreči ali naključju. Zaradi pomanjkanja nadzora nad negativnim dogodkom otrok z naučeno nemočjo težko poišče pomoč. Pomembno je, da učenca z naučeno nemočjo naučimo uporabljati učne strategije, saj mu tako damo orodja, ki jih potrebuje za razvoj in ohranjanje zaznave, da ima ovire za odpravo neuspeha. Učencem z naučeno nemočjo moramo pomagati

do tega, da prepoznajo in si pripišejo zasluge za veščine in sposobnosti, ki jih že imajo. Poleg tega moramo pri otrocih razviti prepričanje, da je sposobnost postopna, ne fiksna, kar pomeni, da trud povečuje sposobnosti in spretnosti (Reyes, 2011).

Pri delu z učenci z naučeno nemočjo ni dovolj le izogibanje negativnemu in kritičnemu razmišljanju. Potrebno jim je ponuditi tudi potrditev. Vse, kar mu učenčevi pomembni posamezniki rečejo, bo nanj lahko vplivalo na negativen ali pozitiven način, veliko izrečenega bo tudi ponotranjil (Gordon in Gordon, 2006, str. 62–64).

Pri premagovanju nemoči je izjemno pomembna vztrajnost. Večina zapletenih nalog, ki se jih lotijo otroci, je sestavljena iz korakov in pri vsakem izmed korakov je mogoče, da bo otrok doživel neuspeh. Pri tem ima otrok na voljo dve možnosti, lahko vztraja, lahko pa odneha. Vztrajanje Seligman (2011, str. 55–56) imenuje obvladanje, ko odnehajo, pa imenuje naučena nemoč. Da otrok izkusi obvladanje, je nujno, da doživi neuspeh in večkrat poskuša, dokler mu ne uspe.

Sklare (2005, str. 10) izpostavi, da je pomembno vztrajati, ampak pri tem uporabiti vedno nove strategije, ki nam prinesejo tudi drugačne rezultate. Vedno znova uporabljati isto strategijo, da bi dosegli drugačen izid, ni smiselno.

Obvladanje situacije igra veliko vlogo pri otrokovih srečanjih s šolskim sistemom. Ko otroku spodleti v šoli, lahko v njegovi kogniciji pride do premika k temu, da so njegovi odzivi v situaciji brez učinka, da nima nadzora nad situacijo (Seligman, 1975, str. 153).

Naučena nemoč se lahko pri učencu pojavi pri vseh šolskih predmetih, lahko pa se pojavi le pri enem šolskem predmetu, medtem ko je pri ostalih uspešen (Gordon in Gordon, 2006, str. 30).

Zraven obvladanja je pomembna tudi tekmovalnost, saj Stipek in Seal (2001, str. 42–43) trdita, da nič ne motivira otrok bolj kot tekmovalnost. Dejstvo je, da tekmovalnost motivira nas vse. Tekmovalnost v nas zbuja motivacijo, kar ima izjemen vpliv na učenje. Bolj kot so otroci tekmovalni na učnem področju, bolj so zainteresirani v šolsko delo in več se učijo. Tekmovalnost torej hrani motivacijo posameznika. Občutek zanesenosti, ki ga otrok občuti, ko doseže uspeh v nečem in ko se nauči nekaj novega, kar se mu je zdelo težko, lahko otroka motivira še dolgo časa.

Pri motivaciji za šolsko delo je pomembna tudi avtonomija. Če skušamo nadzorovati otroke, to v njih prebudi odpor, če pa jim predamo odgovornost za njihovo učenje, pa to v njih prebuja motivacijo. Pomembno je, da otrok lahko deluje prostovoljno, sam od sebe. To jim ponuja tudi nadzor nad svojim življenjem. Avtonomija je pomembna tudi, ker otrokom omogoča ponos za svoje lastne dosežke (Stipek in Seal, 2001, str. 83–87).

Pri motivaciji in uspehu je pomembno še, da ima otrok zastavljene učne cilje, saj se tako bolj poglobi v učenje in pri tem tudi uživa. Učenci razvijejo tudi boljše učne metode, saj so pri učenju bolj aktivni, hkrati doživljajo manj stresa, saj imajo namesto tega, da pokažejo, da zmorejo in da dosežejo boljšo oceno, cilj, da se nekaj naučijo. Učenci, katerih cilj je, da se dokažejo, da zmorejo doseči visoko oceno, imajo težave z iskanjem pomoči, ko naletijo na oviro (Stipek in Seal, 2001, str. 148–152).

Če motivacija lahko izvira iz tekmovalnosti, občutek nekompetentnosti zavira motivacijo. Otrokova prepričanja o njegovi kompetenci v šoli in pričakovanja, da bo njihov trud vodil k uspehu, so ravno tako pomembna kot tekmovalnost sama. Ko otrok misli, da lahko uspe, to poveča njegov trud bolj, kot če razmišlja o tem, ali mu sploh lahko uspe. Otroci, ki dosegajo slabše rezultate v šoli dlje časa, bodo večino časa pričakovali neuspeh tudi tam, kjer bi jim lahko uspelo, če bi vložili trud, vendar jih občutek »ne zmorem« ne pusti, da bi vložili trud. Učenci v nižjih razredih ali v vrtcu precenjujejo svoje kompetence in pričakujejo, da bodo uspeli, tudi če nimajo potrebnega znanja. V višjih razredih postanejo otroci bolj pozorni na povratno informacijo, ki jo dobijo v razredu. Tako začnejo ocenjevati svoje kompetence po ocenah, ki jih dobijo in samozavest mnogih učencev drastično pade (Stipek in Seal, 2001, str. 61–63).

Tudi Dweck (v Stipek in Seal, 2001, str. 134) pojasni, kako lahko vsak otrok doseže uspeh, če se potruji. Ko otrok verjame, da trud lahko prinese uspeh, ne verjame več, da je nekompetenten in da tega ni moč spremeniti, ampak verjame, da more poskusiti na drugačen način, izbrati drugačno strategijo ali pa le vložiti več truda in dela. Ko torej naleti na neko oviro, vztraja in najde drugo, uspešno pot do cilja.

K razvoju naučene nemoči lahko prispeva tudi prepričanje sodelujočih v to, da učenec ne zmore in združevanje učencev, ki imajo raznolike težave v šoli. Te učence pogosto združijo v skupino enega učitelja, ki enako sodeluje z vsemi. Prav tako k razvoju naučene nemoči prispeva pomanjkanje zgodnjega prepoznavanja učnih težav, pomanjkanje pohval za posameznikov trud in pa tudi vključevanje preveč različnih profilov zunanjih sodelavcev, ki jih vodstvo šole hitro

zamenja. Vse to prav tako odpira pomembna vprašanja, ki jih je treba upoštevati pri delu z učenci (Arnold, 1997).

Velik del odgovornosti je torej pripisan učiteljem, saj imajo učitelji v obdobju šolanja velik vpliv na šolsko samopodobo otroka. Žibert (2011, str. 9–26) meni, da učitelji vedno več pozornosti posvečajo teoretičnemu znanju učencev in vedno manj vzgoji učencev. Pri šolski samopodobi otroka so pomembne tudi njegove lastnosti, ki mu omogočajo, da je uspešen v šoli, saj te lastnosti otroka krepijo in vplivajo na njegovo učinkovitost. Pomembna je tudi smiselnost, saj, če otrokom pomagamo poiskati smisel in smer, jim pomagamo graditi osnovo za razvoj ambicij, dobrega počutja, učenja in samospoštovanje, kar izboljša otrokovo samopodobo in vpliva na njegove šolske dosežke.

Doddington in Hilton (2007, str. 110) poudarjata pomembnost tega, da učitelj ni le opazovalec. Učiteljeva vloga je zasnovana na tem, da je učitelj občutljiv in podporni posrednik. Učiteljevo delo mora temeljiti na njegovih poučevalnih in učnih vrednotah, ki učencem omogočajo največjo možno korist. Učitelj mora imeti tudi osebna strokovna znanja, da lahko uporabi vsebino učnega načrta tako, da učencem ponudi vir in okvir za nove izkušnje učenja.

Pomembno je, da učitelji učencem z ustreznimi metodami posredujejo znanje in jih z razvijanjem samospoštovanja pripravijo na sodelovanje v družbi. To je možno doseči s tem, da namesto prisile upoštevajo učenčeve potrebe in odgovornosti, učencem posredujejo zanimive ter smiselne vsebine in namesto togih kriterijev vpeljejo obravnavo snovi z vidika individualnega napredovanja posameznega učenca (Žibert, 2011, str. 23).

Mešl in Kodele (2011, str. 14) dodajata še pomemben poudarek tega, da učitelj potrebuje tudi pomembna znanja o vzpostavljanju odnosa z učenci, v katerem lahko vsakemu otroku zagotovi izkušnjo šolske uspešnosti. Na ta način damo otroku moč in ga postavimo v vlogo nekoga, ki ima nadzor nad izidom situacije, v kateri se je znašel.

Pomembnost dobrega odnosa učitelja z učenci poudarja tudi Glasser (2001, str. 32), saj bodo z dobrim odnosom učenci učitelju zaupali, da je vredno delati. V odnosu je pomembno odpraviti grajanje, grožnje, pritoževanje, obtoževanje, sitnarjenje, kaznovanje in uporabiti skrbnost, prijateljstvo, prispevanje, podpiranje, poslušanje, spodbujanje, zaupanje.

Pri soočanju učenca z naučeno nemočjo imajo ključno vlogo tudi starši. Starši so pomemben vir učenčeve moči, saj lahko s svojim odnosom z učencem prispevajo ogromno motivacije,

podpore in pomoči, s katero je možnost, da se bo učenec soočil z naučeno nemočjo manjša in možnost, da premaga naučeno nemoč, če se je z njo že soočil, večja. Psiholog Richard Ryan (v Stipek in Seal, 2001, str. 103) v raziskavi, ki jo je izvedel na eni izmed šol, prikaže to ključno vlogo odnosa med staršem in otrokom. V raziskavi je ugotovil, da bližje, kot so si otroci staršem, bolj se lahko nanje zanesejo in jim zaupajo, bolj so motivirani v šoli. Prav tako se otroci, ki so verjeli, da se starši zanimajo za njihova življenja in jih podpirajo, počutijo bolj kompetentni in dosegajo boljše rezultate. Pri tem so pomembni sprejemanje (otrok ve, da ga ima starš neizmerno rad), povezanost (starš je vpleten v otrokovo življenje, je občutljiv in odziven na njegove potrebe) in podpora (starš otroka spoštuje in ga podpira na poti do osamosvojitve).

1.4.1. Vloga socialnega dela

Mešl (2013, str. 358) poudarja, da se naučena nemoč lahko pojavi, ko doživljamo situacije, v katerih nimamo vpliva na potek dogodkov. Uporabnikom v socialnem delu takšne izkušnje niso neznane. Problemi, s katerimi se srečujejo, jim lahko vzbudijo občutek, da ne morejo storiti ničesar, da bi življenje izboljšali.

Poleg strategij ter tehnik za preprečevanje naučene nemoči in spoprijemanje z njo je treba tudi redefinirati otrokovo vlogo v učnem procesu in odnos, ki ga socialna delavka oziroma učiteljica vzpostavi z vsemi udeleženi (Mešl, 2013, str. 354).

Pri sodelovanju z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo, je izjemnega pomena uporaba koncepta delovnega odnosa, saj nam le ta omogoča ravnanje iz perspektive moči in etike udeležnosti. Pomemben je tudi izviren delovni projekt pomoči, ki nam pri delu z učenci z naučeno nemočjo pomaga pri udejanjanju korakov, načrtov in dejanj, ki nas približujejo zastavljenemu cilju, ki smo ga z učencem sooblikovali. Čačinovič Vogrinčič (2002, str. 106–108) izpostavi, da mora biti izviren delovni projekt pomoči zastavljen razvidno, z dogovorom in zagotovljenim časom, saj mora biti projekt za otroka obvladljiv, dostopen in razpoznaven. Šolska svetovalna služba je pri izvirnem delovnem projektu pomoči ključnega pomena, saj se tam zberejo vsi, ki sodelujejo pri pomoči učencu.

Perspektiva moči je koncept, ki ga je razvil Saleebey (1997) in nas usmeri k temu, da je vse, kar delamo kot socialne delavke, utemeljeno s tem, da uporabniku pomagamo odkriti, raziskati, olepšati ter izkoristiti svojo moč in vire. Iz perspektive moči sprašujemo po dobrih izidih, upanju in sanjah ter o virih, podpori, dobrih izkušnjah v preteklosti (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2015, str. 12–13). To je ključno pri delu z učencem, ki se sooča z naučeno nemočjo, saj nam delovanje iz perspektive moči omogoča spoštljivo iskanje uporabnikove moči in njegovih virov, za katere je sam prepričan, da jih ni. Na ta način ponudimo učencu priložnost, da začne razmišljati o tem, da ima moč, da zmore in da je lahko uspešen. Čačinovič Vogrinčič (2002, str. 106–108) poudari, da so nam pri delu iz perspektive moči v pomoč elementi perspektive moči, to so opolnomočenje (naloži strokovnjaku, da prouči in odkriva vire za uspešno učenje v učencu in v njegovem socialnem okolju), včlanjenost (pomen pripadnosti socialnim mrežam, potreba po sprejemanju, spoštovanju), okrevanje (spoznanje, da smo sposobni premagati neuspeh), dialog in sodelovanje (ustvarjanje nove zgodbe po tem, ko imajo vsi udeleženi v izvirnem delovnem projektu pomoči nove izkušnje za razumevanje, sporazumevanje in jasne dogovore).

Etika udeležnosti nas usmerja v sodelovanje, v katerem nihče nima in ne potrebuje zadnje besede. Hoffman (1994, v Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2015, str. 12) opozori, da strokovnjak odstopi od moči, da pozna resnico in rešitve. To moč nadomesti skupno raziskovanje in iskanje, pri tem pa mora socialna delavka zdržati negotovost iskanja.

Koncept pomoči, ki temelji na perspektivi moči in na etiki udeležnosti, ubesedi nove vire moči in smisla ter obnovi stare. To je natančen proces soustvarjanja tako smisla, zakaj se trudimo, kot tudi moči (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2015, str. 13).

Kako pomembni sta etika udeležnosti in perspektiva moči pri delu z učenci z naučeno nemočjo v izvirnem delovnem projektu pomoči, so ugotavljale tudi raziskovalke v okviru že omenjenega projekta »Soustvarjanje učenja in pomoči«. Poudarile so, da je bila tudi vloga otroka kot ključnega sodelavca v izvirnem delovnem projektu pomoči nova izkušnja za vse udeležence. Izpostavili so velik pomen praznovanja uspeha pri doseganju dogovorjenih ciljev, kar pripomore k preprečevanju naučene nemoči in k spoprijemanju z njo. Za vse udeležene je pomembno, da vidijo napredek, saj se na ta način razvija otrokovo prepričanje, da je sposobnost nekaj, kar lahko razvijamo in ne nekaj fiksnega. Ugotovili so tudi, da treba je pomagati otroku, da uspeha ne razume kot doseganje enakih rezultatov kot drugi učenci, temveč na uspeh gleda

kot na napredek. Na ta način se učenci osredotočijo na strategije in proces učenja, ne pa na izide in dosežke. Pomembno je tudi sprejemanje dogovorov z učencem, kar omogoči raziskovanje, kako bo učenec zmožl uresničiti sprejete dogovore in konkretizirati vse naloge, ki jih je treba opraviti, tako pa se tudi izognemo nalaganju prevelikega bremena učencu, kajti ravno to preveliko breme lahko povzroči naučeno nemoč, saj se učenec počuti nezmožnega izpeljati potrebna dejanja in lahko postane pasiven. Pri izvirnem delovnem projektu pomoči ne gre za prepričevanje otroka z učnimi težavami, da je lahko uspešen in ne za prepričevanje, naj misli bolj pozitivno ali naj se bolj potruđi. Najpomembnejše je, da otroku omogočimo, da doživi uspeh. Ugotovitve v okviru projekta izvedene raziskave kažejo tudi, da je na področju raziskovanja naučene nemoči razvitega veliko znanja, vendar v različnih, zelo dobro razvitih strategijah ravnanja manjka ključni element, in sicer gre za temeljno spremembo pri vzpostavljanju odnosa z učencem, kjer je odrasli otrokov spoštljiv in odgovorni zaveznik, učenec pa strokovnjak na podlagi osebnih izkušenj. V tem odnosu oba soustvarjata dobre izide. Ugotovili so tudi, da je koncept delovnega odnosa: uporaben v šoli pri delu z učenci z učnimi težavami; pripomore k preprečevanju naučene nemoči otrok z učnimi težavami in k spoprijemanju z njo; povezal pomembne odrasle pri pomoči in podpori otroku, ki si prizadevajo, da bi premagal ali zmanjšal učne težave; prepričal udeležene, saj v takem načinu dela vidijo priložnost, da lahko vsak udeleženec pojasni svoje razumevanje problema in raziskuje ter soustvarja rešitve z vsemi vpletenimi; hkrati je pomembna nova izkušnja za učence z naučeno nemočjo, saj pogosto mislijo, da nimajo nadzora nad izidom situacije; omogočil vsakemu udeležencu v projekt stopiti s svojo zgodbo, s svojim razumevanjem problema in rešitve, da se je slišal glas vsakega in da se je vsak glas resno upoštevalo (Mešl, 2013, str. 354–355).

Mešl in Kodele (2011, str. 14–21) trdita, da je ključno narediti prostor za glas otroka in se premakniti iz situacije, ko govorimo o učencu k temu, da govorimo z njim, potrebno je zagotoviti prostor, da učenec lahko pove, kaj si želi in kakšno je njegovo mnenje.

1.4.1.1. Krepitev odpornosti

Walsh (2003, str. 400) je odpornost opredelila kot človekovo sposobnost, da se ogradi od neugodnih življenjskih razmer. Pri tem ne smemo pozabiti, da nove izkušnje lahko spodbudijo nove odzive in so odločilne, če želimo ljudi podpreti, da bodo dosegli svoje cilje. Moč za

okrevanje namreč izhaja iz prepričanj, ki povečajo možnosti za rešitev problema, za zdravljenje in rast.

Odpornost ni lastnost, ampak je akumulacija sposobnosti, virov, talentov, moči, znanja in veščin, ki rastejo. Odpornost prav tako ni genetska ali pridobljena, saj imajo vsa človeška bitja potencial okrevanja (Čačinovič Vogrinčič, 2008, str. 43).

Odpornost je ključna pri sodelovanju z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo. Z večanjem odpornosti omogočimo odpravljanje naučene nemoči, prav tako pa je z večjo odpornostjo tudi manj možnosti, da se naučena nemoč razvije.

Odpornost ali moč okrevanja je za vsakega učenca pomembna. Odpornost je še posebej pomembna za učenca, ki v šoli ni uspešen ali ga za takšnega zaznamuje šola, saj se mora ta otrok naučiti obvladati učne težave ter tudi življenje v šoli. Ključno je, da je učitelj učenčev spoštljiv in odgovoren zaveznik v soustvarjanju novega znanja in zaveznik v krepitvi otrokove moči, kar pomeni, da spodbuja razvoj kompetenc, sposobnosti, virov, perspektiva moči pa nas pri delu z učenci usmerja tudi v skrb za razvoj varovalnih mehanizmov pri njih oziroma za razvoj odpornosti učenca, da bo zmožel delati, sprejeti težavo, jo omiliti, živeti z njo in jo spremeniti. Tisti, ki so v življenju dobili skrb, podporo in ljubezen so odporni otroci, šola pa je mesto, kjer je te temeljne potrebe mogoče nadoknaditi. To pomeni, da je potrebno ustvariti pogoje za vzajemni odnos skrbi med učitelji in učenci, da lahko nastajajo oblike dela, ki omogočajo skrb in podporo (Čačinovič Vogrinčič, 2008, str. 34–44).

Sodobni koncepti socialnega dela večajo odpornost na dveh ravneh delovanja ter preprečujejo in odpravljajo naučeno nemoč. Na prvi ravni je izkušnja odnosa. To je takrat, ko z ljudmi sodelujemo in z njimi vzpostavimo delovni odnos, ki omogoča pogovor, tako pa se lahko zgodita raziskovanje in sooblikovanje dobrih izidov. Kadar ljudi postavimo v vlogo strokovnjakov na podlagi lastnih izkušenj, da tako prispevajo svoje deleže v rešitvi, krepimo odpornost ljudi ter tako preprečujemo naučeno nemoč. Odpornost na drugi ravni, krepimo tudi v izvirnih delovnih projektih pomoči. Odpornost je povezana z razvidnostjo človekovega življenja in odnosov, ki jih vzpostavlja z ljudmi v svojem življenju. Priložnost, ki nam jo ponuja več razvidnosti je, da raziščemo, s katerimi načini reševanja konfliktov, vlogami, pravili, komunikacijskimi vzorci ter prepričanji nam je dobro in nam pomagajo pri vzpostavljanju odnosov, ki nas krepijo (Mešl, 2013, str. 358–359).

Zavedati se moramo, da je včasih šola edini prostor, kjer bi učenec občutek lastne vrednosti in odpornost lahko razvil. V šoli se učenec uči odpornosti, ko se ga sliši, posluša in ko postane razvidno, kaj se od njega kdaj pričakuje, kako zna, kaj se definira kot kompetentno ravnanje. Takrat bo lahko tudi soodločal in s tem krepil odpornost (Čačinovič Vogrinčič, 2008, str. 39–40).

Šola ni le prostor za učenje, šola vzgaja in uči o življenju, saj se v njej učenci naučijo obvladati življenje, naučijo se o sebi. Nihče ne more učenca obvarovati pred slabimi izkušnjami, bolečino in razočaranjem. Pomembno pa je, da šola učencu omogoči dovolj dobrih izkušenj, da bo iz nje stopil opolnomočen, ustvarjalen, z znanjem o tem, kaj zmore in česa ne ter z zaupanjem v ljudi (Čačinovič Vogrinčič, 2008, str. 35).

2. Opredelitev problema

Naučena nemoč se pojavi, ko posameznik verjame, da njegovo vedenje nima vpliva na izid. V šolskem prostoru se najpogosteje pojavi takrat, ko se učenci, ki večkrat doživijo neuspeh, naučijo, da njihova dejanja ne vplivajo na njihov uspeh. Pomembno je, da naučeni nemoči v osnovni šoli posvetimo pozornost in čas, ter z učenci, ki se z njo soočajo, sodelujemo na način, da naučeno nemoč presežemo. To nam omogočajo različne tehnike in strategije, ki so jih razvili različni avtorji (npr. Seligman, 1992; Gordon in Gordon, 2006; Reyes, 2011). Tudi sama sem se z naučeno nemočjo prvič srečala v šolskem prostoru, in sicer med opravljanjem študijske prakse na osnovni šoli. Tam sem med nudenjem učne pomoči pri nekaterih učencih opazila, da so bili pogosto preprosto prepričani in naučeni, da ne zmorejo.

Čeprav je naučena nemoč znan pojav, v Sloveniji o povezavi med naučeno nemočjo in socialnim delom najdemo le nekaj raziskav v povezavi z učenci v osnovni šoli (Tement, 2012; Mešl, 2013; Obolnar Hrnjičič in Pirih, 2013; Tekavec, 2019; Jehart, 2020). Pojav naučene nemoči pomembno vpliva na uspeh otrok ter posledično tudi na njihovo življenje izven šole (Kos Mikuš, 2017, str. 3), zato želim v diplomskem delu raziskati, kako poteka sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo v osnovni šoli in kakšna je pri tem vloga socialnih delavk. Izpostaviti želim pomembnost poznavanja tega pojava med socialnimi delavkami, zaposlenimi na osnovni šoli in raziskati njihovo znanje za ravnanje za sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo.

2.1. Raziskovalna vprašanja

V diplomskem delu sem zastavila naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Kako socialne delavke opredelijo koncept naučene nemoči?
2. Kako socialne delavke zaznavajo naučeno nemoč pri učencih na osnovni šoli?
3. Kakšno znanje za ravnanje socialne delavke uporabljajo pri sodelovanju z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo?
4. Kaj bi socialne delavke še potrebovale za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo?

3. Metodologija

3.1. Vrsta raziskave

Raziskava, ki sem jo izvedla, je kvalitativna, ker je osnovno izkustveno gradivo, ki sem ga zbrala v raziskovalnem procesu, sestavljeno iz besednih opisov. Pri kvalitativnem raziskovanju je fokus na vprašanjih, ki so pomembna v življenju udeležениh in z njimi skušamo razkriti njihov odnos do teh vprašanj in položajev. Ker gre za kvalitativno raziskavo, je zbrano gradivo obdelano in analizirano na beseden način (Mesec, 1998, str. 26–31).

Izvedena raziskava je eksplorativna ali poizvedovalna, saj je šlo za raziskovanje in formuliranje problema. Ker sem v raziskavi zbirala novo in neposredno izkustveno gradivo s spraševanjem, je raziskava tudi empirična (Mesec, 2009, str. 80–84).

3.2. Opredelitev enot raziskovanja – populacija, vzorec

Populacijo so sestavljale socialne delavke, ki so bile v času izvajanja raziskave zaposlene v svetovalnih službah osnovnih šol v Sloveniji. Zaradi velike populacije sem uporabila neslučajnostni in priročen vzorec. Pri priročnem vzorcu opravimo intervjuje s tistimi ljudmi, ki so nam, kot raziskovalcem, najbolj dostopni in pripravljeni v naši raziskavi sodelovati (Mesec, 1998, str. 95). Vzorec je sestavljalo sedem socialnih delavk, v starosti od 34 let do 58 let. Na šoli so zaposlene od 3 do 25 let. Zaposlene so na šolah, ki jih obiskuje med 430 in 930 učencev,

od tega je učencev z učnimi težavami na šoli med 40 in 150. V šolskih svetovalnih službah na osnovnih šolah, kjer so zaposlene udeležene v raziskavi, so zaposlene 2 ali 3 strokovne delavke.

3.3. Zbiranje podatkov

Za raziskavo sem kot metodo zbiranja podatkov uporabila delno standardiziran odprti intervju (priloga 1). Pri tej metodi ne uporabljamo do potankosti pripravljenega vprašalnika, temveč vodilo, smernice za intervju, kar je seznam okvirnih tem in ne podrobnih vprašanj. Pomembno je, da se spraševalec umakne v ozadje in ne moti z vprašanji ter tako pusti spraševancu, da prosto pripoveduje (Mesec, 1998, str. 81).

Zbiranje podatkov je potekalo v mesecu maju leta 2022. Lotila sem se ga z iskanjem socialnih delavk, ki bi bile pripravljene sodelovati v raziskavi. S pomočjo seznama socialnih delavk, ki so zaposlene v svetovalnih službah osnovnih šol, sem pridobila njihove kontakte in jih kontaktirala preko elektronske pošte. Ker se je na moje vabilo k sodelovanju v raziskavi odzvalo premalo socialnih delavk, sem na spletu poiskala še nekaj kontaktov socialnih delavk, zaposlenih na osnovnih šolah in tudi njih kontaktirala preko elektronske pošte. Na vabilo za sodelovanje v raziskavi se je tako skupno odzvalo sedem socialnih delavk, s katerimi sem se dogovorila za izvedbo intervjuja. Nekatere so me zaradi lažjega prilagajanja svojemu delu prosile, če lahko intervju opravimo preko Zoom-a. Štiri intervjuje sem opravila v živo v pisarnah socialnih delavk, po koncu pouka, saj je takrat na šoli bolj mirno in so si za intervju lahko vzele več časa. Trije intervjuji so potekali preko Zoom-a. Sama sem bila doma, medtem ko so bile socialne delavke v svojih pisarnah. Pogovore smo opravile med njihovo malico ali po koncu pouka. Intervjuje sem, po ustni privolitvi socialnih delavk, snemala s pomočjo telefona, saj sem tako doma lažje opravila prepise intervjujev. Dve izmed intervjuvank se s snemanjem nista strinjali, zato sem si med izvajanjem intervjuja delala zapiske in si tako zapisala ključne podatke, takoj po koncu intervjuja pa sem intervju, kar se da točno, prepisala.

3.4. Obdelava podatkov

Pridobljene podatke sem obdelala kvalitativno. Najprej sem izvedene intervjuje prepisala, pri čemer sem izpustila dele intervjuja, ki niso bili relevantni za raziskovano temo. Pogovor sem zapisala tako, da sem namesto imen intervjuvank zapisala črko I, namesto svojega imena pa črko S. Vsakega izmed intervjujev sem označila s svojo črko (A, B, C, D, E, F, G). Sledilo je odprto kodiranje (priloga 2), ki sem se ga lotila s pomočjo tabele, v katero sem vpisala oznako, ki je vsebovala številko izjave, črko intervjuja in številko vprašanja. Vpisala sem še izjavo, ki sem ji določila pojem, kategorijo in propozicijo. Ko sem končala z odprtim kodiranjem, sem pričela z osnim kodiranjem (priloga 3). Osnega kodiranja sem se lotila tako, da sem iz tabele prepisala najprej propozicije, nato pa pod vsako propozicijo dopisala kategorijo in pod vsako kategorijo zapisala pojme, ki sem jih uvrstila vanjo. Pri pojmihih sem zapisala še oznake izjav, ki pripadajo temu pojmu. Nazadnje sem opravila odnosno kodiranje (priloga 4), kjer sem nadkategorije s pripisanimi kategorijami med seboj primerjala in razporedila v domnevne odnose, ter tako oblikovala teoretični okvir, s katerim sem povezala svoje ugotovitve.

Primer odprtega kodiranja:

Oznaka	Izjava	Pojem	Kategorija	Nadkategorija
A1I1	Sem že slišala za naučeno nemoč nekje med mojim delom	Oseba se je s konceptom seznanila med delom	Seznanitev s konceptom	Poznavanje koncepta naučene nemoči
A2I1	Hitro obupajo	Obup	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
A2I2	Ne zmorejo več kot tiste slabe ocene	Neuspeh	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
A3I1	Nujno potrebujejo eno osebo, ki dela z njimi ena na ena učno pomoč	Učna pomoč	Pomoč in podpora učencem	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
A4I1	Obupani so	Obup	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
A4I2	Niso motivirani za šolo	Nemotiviranost za šolsko delo	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih

A4I3	Čutijo, da se je nabralo preveč vsega	Preobremenjenost	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
A5I1	Bolj sem pozorna pri skupini romskih otrok	Pri učencih iz romskih družin	Naučena nemoč pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
A5I2	Pozorna tudi pri posameznikih, ki imajo doma družino, ki se sooča s toliko različnimi izzivi	Pri učencih iz družin, ki se soočajo z različnimi izzivi	Naučena nemoč pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
A6I1	Obupajo starši in seveda obupa tudi otrok	Vpliv naučene nemoči staršev na otroka	Naučena nemoč v družini	Razvoj naučene nemoči
A7I1	Naredim plan, kaj lahko narediva skupaj, kaj je tisto, kar lahko naredi doma	Izdelava načrta z učencem	Načrt sodelovanja	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo

Tabela 1: Primer odprtega kodiranja

Primer osnega kodiranja:

Poznavanje koncepta naučene nemoči

Seznanitev s konceptom

- oseba se je s konceptom seznanila med delom (A1I1)

Razumevanje koncepta naučene nemoči

Opis koncepta naučene nemoči

- obup (A2I1)
- neuspeh (A2I2)

Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo

Pomoč in podpora učencem

- učna pomoč (A3I1)

Načrt sodelovanja

- izdelava načrta z učencem (A7I1)

Naučena nemoč pri učencih

Znaki naučene nemoči

- obup (A4I1)
- nemotiviranost za šolsko delo (A4I2)

- preobremenjenost (A4I3)

Naučena nemoč pri določeni skupini učencev

- pri učencih iz romskih družin (A5I1)
- pri učencih iz družin, ki se soočajo z različnimi izzivi (A5I2)

Razvoj naučene nemoči

Naučena nemoč v družini

- vpliv naučene nemoči staršev na otroka (A6I1)

4. Rezultati

V tem poglavju predstavim rezultate, ki sem jih pridobila s kvalitativno analizo intervjujev. Rezultate zaradi lažje preglednosti predstavim ločeno glede na posamezne teme, ki so se mi izoblikovale glede na postavljena raziskovalna vprašanja ter na podteme, ki so se izoblikovale pri odprtem kodiranju. V besedilu za podkrepitev določenih ugotovitev vnašam nekatere izjave sodelujočih v raziskavi (zapisane z ležečo pisavo). Prikazane ugotovitve se nanašajo le na izbrano populacijo in jih ni mogoče posploševati na vse socialne delavke, zaposlene v svetovalnih službah osnovnih šol.

4.1. Poznavanje in razumevanje koncepta naučene nemoči

Intervjuje sem najprej pričela z vprašanjem, ali so socialne delavke, zaposlene v svetovalnih službah na osnovnih šolah, s konceptom naučene nemoči seznanjene ter kako in kje so se z njim seznanile. Vse sodelujoče v raziskavi so potrdile, da so se s tem konceptom že srečale. Intervjuvanke so bile ob vabilu k sodelovanju v raziskavi seznanjene s temo intervjuja, zato predvidevam, da so se odzvale le tiste, ki so se s konceptom že srečale. Štiri od sedmih intervjuvank so se s konceptom srečale tekom študija na Fakulteti za socialno delo, nekatere pa so se z njim seznanile tudi na drugačen način. Ena izmed njih se je z njim seznanila preko spleta, druga med svojim delom, tretja se je s konceptom seznanila v pogovoru s študentko na praksi (*»O tem sva govorili s študentko na praksi, tako da mi je ona predstavila ta koncept.« (B2I1)*). Intervjuvanke sem nato vprašala, kako bi opisale koncept naučene nemoči. Presenetilo me je, da so koncept opisale dokaj podobno. Opisi so največkrat vsebovali besede in besedne zveze, kot sta obup (*»Otrok sčasoma razvije strategijo obupa, ne verjame več, da zmore...« (C2I1)*) in neuspeh, ki so ga intervjuvanke povezale predvsem s slabimi ocenami učencev (*»...iz tega potem pridejo tudi slabe ocene, neuspeh.« (B3I4)*). Intervjuvanke so naučeno nemoč opisale tudi kot začaran krog, v katerem se znajdejo učenci, njihovo prepričanje, da uspeh ni mogoč in to, da se učenci prenehajo truditi. Ena izmed udeleženk raziskave je omenila tudi nemočno ravnanje učencev po nekem (naučenem) vzorcu (*»...nek vzorec in s to miselnostjo greš skozi stvari.« (G2I2)*), druga udeleženka pa je izpostavila čakanje učencev na rešitve drugih, čemur je ena udeleženka raziskave nasprotovala in kot znak naučene nemoči izpostavila, da se zdi učencu pomoč drugih nesmiselna (*»Pomoč drugih se mu zdi nesmiselna.« (F2I4)*). Intervjuvanke sem spraševala tudi o pomenu poznavanja koncepta naučene nemoči za njihovo delo. Vse intervjuvanke so se strinjale s tem, da je za njihovo delo zelo pomembno, da poznajo

koncept naučene nemoči. Dve intervjuvanki sta izpostavili, da v kolikor prepoznata naučeno nemoč pri učencu, sta še toliko bolj pozorni na to, da učencu nudita še več učne pomoči in še bolj sodelujeta z za otroka pomembnimi drugimi pri nudenju podpore in pomoči učencu. Dve intervjuvanki sta izpostavili tudi to, da že samo poznavanje koncepta omogoča iskanje rešitev za odpravljanje naučene nemoči pri učencih (*»Če problem ozavestimo in ga poimenujemo, lahko iz tega poiščemo tudi neke rešitve, možnosti, da te težave odpravimo ali pa jih vsaj malce omilimo.«* (C3I2)). Ena sodelujoča socialna delavka je povedala, da je koncept pomemben pri opolnomočenju učenca ter da jo poznavanje koncepta podpira pri sodelovanju z učencem. Sodelujoče so omenile tudi, da je poznavanje koncepta pomembno pri razumevanju izzivov, s katerimi se učenci soočajo, saj osvetli težave učencev in prinaša večjo pozornost na naučeno nemoč. Pomen poznavanja koncepta je ena sodelujoča izpostavila tudi pri sodelovanju z družino, saj ugotavlja, da je kar nekaj družin takih, ki se spopadajo z nemočjo. Ena izmed intervjuvank je izpostavila še, da ji je poznavanje koncepta naučene nemoči pomembno tudi pri sodelovanju z učenci iz romskih družin, iz katerih prihaja kar nekaj otrok, ki se soočajo z naučeno nemočjo (*»Je seveda pomemben. Jaz delam tudi z učenci, ki prihajajo iz drugačnega okolja, iz romskih družin in ti učenci hitro odnehajo, nimajo pomoči doma, ki bi jo potrebovali.«* (A2I3)).

4.2. Naučena nemoč pri učencih

V raziskavi me je zanimalo, kako šolske socialne delavke zaznavajo naučeno nemoč pri učencih, ki se soočajo z naučeno nemočjo. Intervjuvanke so največkrat navajale, da pri učencih opazajo neuspeh in obup (to je izpostavilo kar šest od sedmih intervjuvanih socialnih delavk). Neuspeh je tudi tokrat, kot že pri opisu koncepta naučene nemoči, povezan s slabimi ocenami. Izpostavile so še nesodelovanje, pasivnost, dvom v svoje sposobnosti, brezizhoden položaj, nemotiviranost ter tudi to, da se učenec preneha truditi. Ena izmed intervjuvank je izpostavila tudi to, da ko učenec, ki se sooča z naučeno nemočjo doživi uspeh, le tega pripiše sreči (*»Če doživijo kakšen uspeh, da jim uspe dobiti boljšo oceno, to pogosto pripišejo sreči.«* (B5I7)). Intervjuvanke so omenjale tudi apatijo, strah, iskanje izgovorov, s katerimi se skušajo izogniti ocenjevanju, potrebo po podpori pri šolskem delu, izogibanje šoli in pa preobremenjenost. Štiri izmed intervjuvanih socialnih delavk so izpostavile še, da učenci, ki so razvili naučeno nemoč, pogosto ne razmišljajo o tem, kje je težava in kako iz tega iskati rešitev (*»Ne dovolijo razmisliti sami pri sebi, kaj bi jim pomagalo niti definirati svoj problem na način, na katerega so sposobni definirati, torej ubesediti, kaj težava je in potem iz tega iskati neke*

rešitve.» (E7I2)). Ena izmed intervjuvanih socialnih delavk je med drugim izpostavila, da učenci naučeno nemoč kažejo zelo različno, nekateri jasno izrazijo nemoč s tem, da povedo, da nečesa ne zmorejo, drugi pa naučeno nemoč skušajo prikriti z neprimernim vedenjem, (*»Se zatekajo h kakšni neprimerni obliki vedenja, s čimer to skušajo prikriti.*» (G4I2)). Izražanje naučene nemoči z neprimernim vedenjem sta izpostavili še dve socialni delavki. Ena intervjuvana socialna delavka je omenila, da pri učencih, ki se soočajo z naučeno nemočjo, opaza tudi to, kako pomembno je za njih, ko dosežejo uspeh, saj iz uspeha lahko vidijo, da zmorejo, kar jim da zagon (*»Ko pa vidijo, da zmorejo, da gre, potem pa dobijo zagon in se trudijo.*» (A4I3)).

Analiza rezultatov je pokazala, da je razvoj naučene nemoči največkrat povezan z osebnimi lastnostmi učenca in njegovo samopodobo (*»So otroci, ki se držijo zelo v ozadju.*» (F6I4)). Nekateri intervjuvanke opazajo, da se naučena nemoč pri učencih pogosto razvije tudi zaradi primerjanja učenca z vrstniki. Učenci se namreč pogosto primerjajo s svojimi sošolci in pri tem ugotavljajo, da dosegajo slabše rezultate v primerjavi z ostalimi. K razvoju naučene nemoči prispeva tudi način, ki ga je učenec razvil za soočanje s težavami in neuspehi. (*»To, kako se je naučil soočati s težavami in neuspehi.*» (B7I2)). Razvoj naučene nemoči je ena izmed intervjuvank povezala tudi s pojasnjevalnim slogom učenca, torej, kako si učenec svoj neuspeh pojasni in kaj mu le ta pomeni. Ena izmed intervjuvank je razvoj naučene nemoči povezala tudi z epidemijo Covid-19. Opaža, da je po epidemiji Covid-19 učencev, ki se soočajo z naučeno nemočjo, mnogo več. Intervjuvanke opozorijo tudi na razvoj naučene nemoči v šoli, saj menijo, da se naučena nemoč v osnovni šoli lahko poglobi, če učenci ne dobijo pomoči, ki jo potrebujejo.

V raziskavi sodelujoče socialne delavke opazajo, da je naučena nemoč bolj prisotna pri učencih s slabšim šolskim uspehom, pri učencih z učnimi težavami in pa pri učencih, ki prihajajo iz družin, ki se soočajo z različnimi izzivi (nasilje v družini, vzgojna nemoč staršev, ločitev staršev ipd.). Prav tako opazajo, da je naučena nemoč bolj prisotna tudi pri učencih z vedenjsko-čustvenimi težavami in pri učencih iz priseljskih družin. Pri učencih iz takih družin ena intervjuvanka izpostavi predvsem oviro glede jezika, saj starši pogosto ne govorijo dobro slovensko (*»Učenci iz družin, ki so se v to okolje preselile, tukaj gre predvsem za težavo glede jezika.*» (D6I3)). Pri priseljskih družinah intervjuvanka opaza, da se z nemočjo soočajo tudi starši, ki pogosto do otrok ne razvijejo visokih pričakovanj, ker jim tudi sami ne morejo nuditi podpore in pomoči pri učenju (*»Starši pogosto ne zahtevajo veliko truda od teh učencev, ker jim sami ne morejo nuditi pomoči, saj je težava predvsem v jeziku.*» (D6I4)). Učence, ki so se z

naučeno nemočjo že srečali v družini, omeni še ena intervjuvana socialna delavka, ki meni, da člani družine naučeno nemoč pogosto prenesejo tudi na otroka. Ena izmed intervjuvank prav tako izpostavi, da je naučena nemoč bolj prisotna pri učencih, pri katerih predvideva, da se z le-to soočajo tudi člani učenčeve družine, saj tudi pri njih zaznava znake naučene nemoči. Intervjuvana socialna delavka, ki sodeluje tudi z učenci, ki prihajajo iz romskih družin, pove, da je naučena nemoč ravno v tej skupini otrok najbolj izrazita. Ena izmed intervjuvanih socialnih delavka prav tako opaža, da je naučena nemoč pogosto bolj prisotna pri starejših učencih (*»Starejši učenci, ko vstopijo v tista leta, ko se bolj začnejo zavedati nekih svojih šibkih področij.« (G5I2)*). Naučeno nemoč sodelujoče pri učencih zaznajo tudi le pri določenih šolskih predmetih. Omenjen je bil primer učenca, pri katerem je naučena nemoč prisotna le pri matematiki (*»Imam enega učenca, ki je nemočen le pri matematiki, ostali predmeti so super, dobre ocene, pri matematiki pa enostavno ne gre.« (F4I8)*).

4.3. Tehnike in strategije za delo z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo

V raziskavi me je zanimalo tudi, katere tehnike, strategije za delo z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo, poznajo intervjuvane socialne delavke in kako jih pri svojem delu uporabljajo. Kot odgovor je šest izmed sedmih socialnih delavk omenilo načrt sodelovanja, ki ga izdelajo skupaj z učencem. Pri tem se jim zdi najbolj pomembno, da določijo konkretne majhne korake, konkretne cilje in pa vlogo posameznika, udeleženega v načrtu. Eni sodelujoči socialni delavki se je zdelo pomembno tudi, da z učencem časovno določita korake, saj le tako dosežeta cilj. Kot naslednje so intervjuvane socialne delavke omenile strategije učenja. Intervjuvana socialna delavka je izpostavila, da sama skupaj z učencem poišče strategijo učenja, ki učencu najbolj ustreza (*»Različne strategije učenja, da z učencem raziščeva, katera strategija mu najbolj ustreza.« (F7I2)*). Podobno je izpostavila tudi socialna delavka, ki je omenila prilagajanje učencu ter iskanje tehnik in strategij, ki učencu najbolj ustrezajo. Sodelujoče socialne delavke so omenjale tudi pomoč in podporo učencu. Med drugim so pri tem omenile pogovor, spodbudo, definiranje težave, krepitev uspeha ter vključevanje vseh zaposlenih na šoli in po potrebi zunanjih institucij (center za socialno delo, svetovalni centri, mladinski centri) v sodelovanju z učencem. Ena izmed sodelujočih je izpostavila tudi individualno sodelovanje z učencem in pa skupinsko delo z učencem, saj se ji zdi oboje zelo koristno. Pri tem je za skupinsko delo izpostavila predvsem dobro počutje učenca v skupini sošolcev in pa pomen pohvale, ki jo učenec dobi od sošolcev, saj pravi, da so te po njenih opazanjih veliko bolj

posebne in veliko več vredne kot pohvale učiteljev. Socialni delavki, ki sta sodelovali v raziskavi, sta omenili tudi koncept delovnega odnosa, na katerega se opirata pri sodelovanju z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo. Ena izmed njiju je izpostavila predvsem upoštevanje učenčevega glasu (*»Vedno poslušam učenca, kar ustreza njemu, tisto je zame to, kar moram upoštevati.« (B8I5)*), medtem ko je druga izpostavila predvsem elemente delovnega odnosa (dogovor o sodelovanju, soustvarjanje rešitev, perspektiva moči in etika udeležnosti).

Zanimalo me je, kaj je tisto, kar se socialnim delavkam zdi najbolj pomembno upoštevati pri njihovem delu, ko sodelujejo z učenci, ki so razvili naučeno nemoč. Sodelujoče socialne delavke so izpostavile podporo, sodelovanje in pa upoštevanje učenčevega glasu. Pri podpori učencu so omenile prepričanje v uspeh učenca, kar se nekaterim zdi ključnega pomena za uspeh (*»To, da si prepričan v uspeh otroka« (F8I1)*). Kot pomembno prepoznajo tudi delo iz perspektive moči (*»Dati potrditev. Potem pa s tehnikami jih opolnomočiti, iskati uspehe, izpostavljati močna področja in jih pohvaliti za majhne stvari.« (G8I2)*). Ena sodelujoča socialna delavka je izpostavila še sodelovanje z učencem v delovnem odnosu soustvarjanja. Pri upoštevanju učenčevega glasu je sodelujoča intervjuvanka omenila, da je pomembno da upoštevamo želje in cilje učenca. Sodelujoče v raziskavi so izpostavile tudi upoštevanje učenčevega doživljanja (*»Ne minimaliziramo njihove težave, ker oni občutijo nekaj drugega in iz tega moramo mi izhajati.« (G8I1)*). Sodelujoče v raziskavi so izpostavile tudi pomen prostovoljnega sodelovanja učenca v procesu podpore in pomoči (*»Da otrok prostovoljno sodeluje z mano, saj se na silo nič ne doseže.« (F8I2)*, *»Če otroka siliš v sodelovanje in v upoštevanje nekih tvojih pravil, se otrok spet počuti nepomemben in nemočen v svoji situaciji.« (D9I3)*). Intervjuvanki pri sodelovanju z učencem, ki se sooča z naučeno nemočjo, izpostavita še, da je pomembno, kakšen odnos vzpostavimo z učencem (*»Izpostavila bi odnos, da ti otrok zaupa, verjame, da je pripravljen delati s tabo.« (C8I3)*).

4.4. Načini preprečevanja naučene nemoči

Zelo pomembno vprašanje, pri sodelovanju z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo, je tudi vprašanje o načinih preprečevanja naučene nemoči. Socialne delavke so izpostavile podporo in pomoč učencu, ki je pomembna tako s strani šolskih strokovnih delavk kot tudi s strani staršev učenca (*»V družini, da se že tam začne opolnomočenje otroka, da je družina zanj vir moči, da tam dobi potrditev, da zmore in zna.« (F10I)*). Ena izmed intervjuvank je izpostavila še odnos z učencem, v katerem je pomembno, da vsi sodelujoči upoštevajo učenčev glas (*»Odnos, ki sem ga že opisala, je vsaj iz mojih izkušenj tisti, ki učenca oddalji od naučene nemoči, saj ima v tem*

odnosu moč in glas.« (D1114)). Tri udeleženke so omenile, da je pomembno, da se na otroke »ne pritiska«, (»Na te učence vsi pritiskajo, starši doma, učitelji v šoli, večen pritisk po mojem mnenju vodi v obup.« (D1114), »Kar še manjka, kar mora učenec še doseči, tako da v bistvu nikoli ne doseže dovolj.« (G1012)). Kot način preprečevanja naučene nemoči je ena intervjuvanka prepoznala tudi pozornost na naučeno nemoč v nižjih razredih in pa več zaposlenih v šolski svetovalni službi. Socialne delavke so izpostavile še vlogo učenčevih pomembnih drugih. Tukaj so omenjale vlogo zaposlenih na šoli, odnos učitelja in učenca ter sodelovanje s starši. Dve intervjuvanki, omenjata tudi opolnomočenje staršev, kar se mi zdi ena izmed pomembnih možnosti, glede na to, da socialne delavke starše prepoznajo kot tiste, ki pogosto nemoč v nekih svojih situacijah prenesejo na otroke (»Pri delu s starši, da damo staršem neke veščine za delo z otroki in da se že tukaj začnejo dogajati spremembe, da najprej opolnomočimo starše, da lahko oni naprej opolnomočijo svoje otroke.« (E1011)).

Vse socialne delavke, ki so sodelovale v raziskavi, so potrdile, da z učenčevimi pomembnimi drugimi sodelujejo. Dve intervjuvanki sta izpostavili, da se jima najprej zdi pomembno raziskati, koga učenec prepoznava kot pomembnega drugega. Kot pomembne druge so intervjuvanke izpostavile učitelje (»Sodelujem tudi z učitelji, veliko je pogovorov glede otroka, posvetovanj, kako in kaj naprej pri delu z otrokom ipd.« (B1212)), razrednike, sošolce, strokovne delavce in prijatelje ter študentke na praksi. Odgovori glede staršev in družine so bili med intervjuvankami zelo različni. Tri intervjuvanke so omenile starše kot učenčeve pomembne druge, s katerimi sodelujejo, saj je ravno njihov prispevek ključen pri odpravljanju naučene nemoči, s katero se sooča učenec (»Dobro sodelovanje s starši. Torej, da starše podprem pri pomoči otroku, da z otrokom delajo, verjamejo vanj in v njegove zmožnosti in to tudi spodbujajo. Seveda je to zelo težko, saj so starši pogosto obremenjeni s svojimi izzivi, tudi časovno je težko uskladiti, vendar tam, kjer starši dobro sodelujejo z mano in delajo z otrokom je, vsaj iz mojih izkušenj, pot do učenčevega uspeha veliko lažja.« (B1011)), dve intervjuvanki pa sta omenili, da z družino ne sodelujeta (»Ne bi omenila družine, saj se tudi oni tukaj ne znajdejo in so se že odpovedali veri, da je sprememba možna.« (E1419)). Na vprašanje, kako sodelujejo z učenčevimi pomembnimi drugimi, so tri socialne delavke odgovorile, da sodelovanje s pomembnimi drugimi načrtujejo (»Naredimo nek okviren načrt, kakšno bo to sodelovanje, kakšno vlogo ima kdo in kaj je naš cilj.« (F1113)). Intervjuvankam je pomembno, da z učenčevimi pomembnimi drugimi sklenejo dogovor o sodelovanju in da učenčevi pomembni drugi, v sodelovanje vstopijo prostovoljno.

4.5. Prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo

V raziskavi me je zanimalo tudi, kako lahko socialno delo prispeva k zmanjševanju ali odpravljanju naučene nemoči pri učencih. Vse sodelujoče v raziskavi so izpostavile sodelovanje z učenci, ki se v delovnem odnosu soustvarjanja soočajo z naučeno nemočjo (*»Dogovoru o sodelovanju, perspektivi moči, etiki udeležnosti, soustvarjanju ...« (D13I2)*). Ena izmed sodelujočih v raziskavi vidi prispevek socialnega dela tudi v skrbi za to, da se sliši in upošteva glas učenca (*»V tem, da nisem tista, ki ve, da je otrok tisti, ki ve.« (G12II)*). Ena intervjuvanka vidi znanje, ki ga prinaša socialno delo, kot rešitev težav učenca (*»Ni problem v tem, da ti učenci ne bi zmogli se učiti in naučiti, oni rabijo druge stvari in socialno delo lahko to nudi.« (A12I2)*). Ista intervjuvanka je omenila tudi, da ji za socialno delo pogosto zmanjkuje časa (*»Če bi imela več časa in da bi res strukturirano delali z njimi, bi bil ta prispevek še toliko večji.« (A12II)*).

Intervjuje sem zaključila z vprašanjem, kako in kje socialne delavke vidijo možnosti dodatne podpore, pomoči, znanj, za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo. Intervjuvanke so izpostavile sodelovanje, informiranje, več časa in več zaposlenih v šolski svetovalni službi. Možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo intervjuvanke vidijo predvsem v boljšem sodelovanju šolske svetovalne službe, staršev, učiteljev ter učencev. Po mnenju ene izmed sodelujočih v raziskavi bi možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učencem prineslo tudi vključevanje zunanjih institucij v sodelovanje z učencem (*»Nimamo pomoči CSD-ja, oni se ukvarjajo z drugimi stvarmi.« (A13I2)*). Intervjuvanki sta izpostavili še opolnomočenje staršev in dobro sodelovanje vseh sodelujočih. Kot možnost bolj kompetentnega sodelovanja z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo, sodelujoče v raziskavi izpostavljajo tudi boljše poznavanje koncepta in pa izobraževanje o konceptu.

5. Razprava

V razpravi bom ugotovitve iz raziskave povezala s teoretičnim ozadjem. Z namenom boljše preglednosti zapisanega sem razpravo zapisala glede na zastavljena raziskovalna vprašanja.

5.1. Kako socialne delavke opredelijo koncept naučene nemoči?

Analiza rezultatov je pokazala, da se je večina intervjuvanih socialnih delavk s konceptom naučene nemoči srečala v času študija na Fakulteti za socialno delo, zato tudi pri opisu koncepta ni bilo težav. Naučeno nemoč so intervjuvanke povezovala z obupom, z neuspehom učencev, s prepričanjem učencev, da uspeh ni mogoč in pa začaranim krogom, v katerem se ti učenci znajdejo. Podobno naučeno nemoč opisujejo tudi različni avtorji (Seligman, 1975; Stipek, 1988; Gordon in Gordon, 2006; Reyes, 2011), katerih definicijam je skupno, da se naučena nemoč pojavi, ko posameznik verjame, da njegovo vedenje nima vpliva na izid. Tako tudi Seligman (1975, str. 9–17) naučeno nemoč definira kot posledico dogodka, ki ga, ne glede na to, kaj storimo, ne moremo spremeniti. Pri tem izpostavi tudi ponavljanje neuspeha, kar lahko povežem z opisi socialnih delavk, ki so naučeno nemoč prepoznale kot nek začaran krog obupa, neuspeha ter prepričanja učencev, da uspeh ni mogoč. Gordon in Gordon (2006, str. 9–10) sta naučeno nemoč opisala kot odklanjanje prevzemanja vajeti v svoje roke, kot neuspeh nekoga, da bi prevzel odgovornost in izboljšal situacijo. Podobno je povedala tudi intervjuvanka, ki je izpostavila, da je naučena nemoč čakanje na rešitve, pri čemer učenci niti ne razmišljajo, kaj njihove težave so, niti, kako jih lahko rešijo, ampak samo čakajo.

Poznavanje koncepta naučene nemoči je izjemno pomembno pri sodelovanju z učenci, ki se z naučeno nemočjo soočajo. Tako tudi Gordon in Gordon (2006, str. 61–62) omenjata, da moramo pri odpravljanju naučene nemoči najprej naučeno nemoč popolnoma razumeti in pomagati otroku, da razišče temelje svojega prepričanja. V raziskavi sem ugotovila, da je poznavanje koncepta naučene nemoči za socialne delavke, ki ga poznajo, pri njihovem delu nepogrešljivo, saj jih poznavanje koncepta podpre pri sodelovanju z učencem in jim posledično prinaša lažje iskanje rešitev. Analiza rezultatov je pokazala, da koncept naučene nemoči intervjuvankam približa tehnike in strategije dela z učenci, prav tako pa jim pomaga osvetliti težave učencev, da jih lahko bolje razumejo in se lažje približajo njihovem razumevanju in

doživljanju soočanja z izzivi in neuspehi. Pomen poznavanja koncepta naučene nemoči je v osnovni šoli še toliko bolj pomemben, saj je le ta tam prisotna v veliki meri. To sta potrdila tudi Gordon in Gordon (2006, str. 2–3), ki sta ocenila, da je samo v ameriških šolah takih otrok najmanj pet milijonov. To pomeni, da je naučeno nemoč treba nujno poznati, prepoznati in z njo delati, saj se, tako pravi Seligman (1975, str. 153–157), otroci v šoli tako kot brati, pisati in računati učijo tudi tega, kako nemočni oziroma sposobni so. Zaposleni na osnovni šoli imajo pri učenju nemoči oziroma sposobnosti veliko vlogo in moč učenca usmeriti v pravo smer, zato še enkrat poudarjam, da je pomen poznavanja naučene nemoči v osnovni šoli ključen.

5.2. Kako socialne delavke zaznavajo naučeno nemoč pri učencih na osnovni šoli?

V teoretičnem uvodu pišem, da je zaznavanje naučene nemoči pri učencih povezano tako s poznavanjem koncepta naučene nemoči kot tudi z razvojem naučene nemoči. Naučeno nemoč v osnovni šoli tako različni avtorji (Seligman, 1975; Gordon in Gordon, 2006; Yates, 2009; Reyes, 2011) kot tudi intervjuvane socialne delavke zaznavajo različno. Ker naučena nemoč pušča posledice tako na čustvenem kot tudi na motivacijskem in kognitivnem področju (Seligman 1975, str. 37–38), so znaki raznoliki. Socialne delavke jih naštejejo kar nekaj: obup, nesodelovanje, pasivnost, dvom v svoje sposobnosti, nemotiviranost, apatija, brezizhoden položaj, neprimerno vedenje, strah, izgovori, s katerimi se skušajo izogniti ocenjevanju, potreba po podpori, izogibanje šoli, preobremenjenost. Socialne delavke so tako naštele zelo podobne znake kot Reyes (2011), ki je med znake uvrstila nizko motivacijo za učenje in zmanjšanje želje po uspehu v šoli; nizka pričakovanja glede rezultatov v šoli, saj so prepričani, da so nemočni in da ne zmorejo doseči boljšega rezultata; pomanjkanje nadzora nad lastnim vedenjem in dogajanjem v okolju; pomanjkanje zaupanja v svoje moči in sposobnosti; podcenjevanje njihovega deleža pri dosežku uspeha; posploševanje neuspeha iz situacije v situacijo; osredotočanje na tisto, česar ne zmorejo namesto na svoje sposobnosti; razvoj pasivnosti. Socialne delavke so govorile tudi o sreči kot dejavniku uspeha. Podobno piše tudi Yates (2009), da učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo, uspeh pripišejo dejavnikom, ki so zunaj njihovega nadzora. Kot takega izpostavi prav srečo. V raziskavi se je izkazalo tudi, da se učenec, ki se sooča z naučeno nemočjo preneha truditi, kar potrjujejo tudi mnogi avtorji, med katerimi je tudi Seligman (1975, str. 43), ki trdi, da naučena nemoč ustvari prepričanje, da sta uspeh in neuspeh neodvisna od učenčevih sposobnosti. Zaradi takega prepričanja imajo učenci težave z učenjem

tega, da njihov trud prinaša uspeh. V raziskavi sem ugotovila, da je kot znak največkrat izpostavljen neuspeh, ki ga socialne delavke zaznajo predvsem s slabimi ocenami. Tudi sama bi lahko iz izkušenj, ki sem jih pridobila skozi prakso na osnovni šoli, rekla, da sem znake naučene nemoči prepoznavala prav pri učencih, ki so imeli slabše ocene. Prav tako sem pri prebiranju literature ugotovila, da je naučena nemoč tesno povezana z učnimi težavami. To je potrdila tudi raziskava Hwanga (1992). Ugotovil je, da neuspeh pogosto postane neizogibna izkušnja nekaterih učencev, njegovo ponavljanje pa lahko privede do razvoja naučene nemoči. Podoben zaključek je podala še raziskava Gordon in Gordon (2006, str. 9–11), ki sta ugotovila, da je naučen nemočen odziv otrok tudi bistvo njihovih učnih težav.

Kot skupino učencev, ki se pogosteje sooči z naučeno nemočjo, sem že omenila učence z učnimi težavami. Učne težave hitro povežemo tudi s slabšimi ocenami, ki pa niso nujno posledica le teh. Slabe ocene so lahko tudi posledica strahu, stresa, premalo učenja za ocenjevanje ali pa kakšnega drugega negativnega dogodka v otrokovem življenju, zato sem skupino učencev z učnimi težavami in skupino učencev s slabšimi ocenami v tem delu ločila, čeprav v literaturi berem o tem, da slabše ocene in naučeno nemoč lahko povežemo. Tako Arnold (1997) trdi, da učenec, ki na testu prejme slabšo oceno domneva, da je bil on osrednji v svojem neuspehu in se vidi kot nesposobnega, posledica pa je tudi zmanjšanje motivacije za učenje za naslednjo oceno, kar pogosto vodi v naučeno nemoč. To so povezale tudi socialne delavke in tako kot skupino učencev, kjer je naučena nemoč bolj prisotna, izpostavijo tudi skupino učencev s slabšimi ocenami. Dve izmed skupin učencev, kjer je naučena nemoč bolj prisotna, sta tudi skupini učencev iz socialno šibkejših družin in učencev iz družin, ki se soočajo z različnimi izzivi. Da dogajanje v družini pomembno vpliva na učenca je potrdila tudi Kos Mikuš (2017, str. 6–11), ki piše o otrokovem eko-sistemu, ki ga sestavljajo šola, dejavnosti, družina, vrstniki ipd. Pri tem izpostavi, da dogajanje v enem sistemu pomembno vpliva na dogajanje v drugem sistemu, kar lahko povežemo s tem, da dogajanje, izzivi, težave, vplivajo na učenca tudi na šolskem področju. V raziskavi sodelujoče socialne delavke so omenile tudi skupino učencev, ki so se z naučeno nemočjo že srečali v družini. Tukaj je pomembno izpostaviti vlogo staršev pri otrokovem soočanju z naučeno nemočjo, saj se otroci svojega pojasnjevalnega sloga, ki je eden izmed vzrokov za razvoj naučene nemoči, naučijo od staršev (Seligman, 2011, str. 75). Torej, če se bo z naučeno nemočjo soočal starš učenca, se lahko zgodi, da ga bo le ta hitro posnemal in tudi sam razvil naučeno nemoč. Omeniti je pomembno še učence iz romskih družin, ki se v raziskavi pojavijo kot naslednja skupina učencev, pri katerih intervjuvana socialna delavka opaza, da je naučena nemoč bolj prisotna. Romske skupnosti so primer

naučene nemoči v skupnosti (Hillson, 2011). Otroci se tako kot od staršev pri prejšnjem primeru naučijo biti nemočni, saj je nemoč njihove skupnosti to, kar jim daje zgled pri njihovem ravnanju. Tudi ena izmed sodelujočih v raziskavi je omenila pomemben vpliv okolja na naučeno nemoč. Izpostavila je, da opazi, da okolje, v katerem učenec ne najde pomoči in podpore, potisne učenca v razvoj naučene nemoči. V raziskavi sem ugotovila, da je takšna skupina učencev, pri kateri socialne delavke menijo, da je naučena nemoč bolj prisotna, tudi skupina starejših učencev. Čeprav tega odgovora nisem pričakovala, to niti ne preseneti, saj Stipek in Seal, (2001, str. 61–63) omenita prav to. Pišeta o tem, da učenci v višjih razredih postanejo bolj pozorni na povratno informacijo, ki jo dobijo v razredu. Tako začnejo ocenjevati svoje kompetence po ocenah, ki jih dobijo in samozavest mnogih učencev drastično pade.

Naučena nemoč se pri učencu lahko pojavi le pri nekaterih predmetih. V raziskavi sem potrdila moje prepričanje, da naučena nemoč ni nujno prisotna na vseh področjih. To sem ugotavljala tudi, ko sem reflektirala svojo izkušnjo z učenci z naučeno nemočjo. V okviru študijske prakse sem sodelovala z učencem, ki mu je angleški jezik delal velike preglavice. Sam je bil prepričan, da ne zmore, da ne zna, zato se ni trudil niti, ko sem mu pomagala pri pisanju in izgovarjanju ter tvorjenju stavkov. Podobno je izpostavila tudi sodelujoča v raziskavi, ki je izpostavila primer učenca, ki se z naučeno nemočjo sooča le pri matematiki. Tudi nekatere ostale sodelujoče so mi pripovedovale o učencih, ki so mogoče neuspešni pri pouku, vendar močni na ostalih področjih, kot je recimo likovna umetnost, šport, ples ipd. Tudi Gordon in Gordon (2006, str. 30) pojasnita, da se lahko naučena nemoč pri učencu pojavi pri vseh šolskih predmetih, lahko pa se pojavi le pri enem šolskem predmetu, medtem ko je pri ostalih uspešen.

V raziskavi sem ugotovila, da je vzrokov za naučeno nemoč veliko, ponavadi se tudi prepletajo in ustvarijo nek začaran krog, iz katerega učenec težko izstopi. V raziskavi se je izkazalo, da intervjuvane socialne delavke razvoj naučene nemoči pogosto povežejo z učenčevo družino, in sicer s soočanjem staršev z naučeno nemočjo, pri čemer menijo, da starši naučeno nemoč pogosto prenesejo na otroka. Tukaj se spet vrnem k Seligmanu (2011, str. 75), ki izpostavi vpliv pojasnjevalnega sloga učenčevih pomembnih drugih na učenca. Otroci poslušajo pomembne druge, kako doživljajo svoje neuspehe in tako svoj pojasnjevalni slog razvijejo po njihovem zgledu. Tako kot že v prejšnjem odstavku lahko tudi tukaj pridemo do zaključka, da se učenec pojasnjevalnega sloga uči od svojih pomembnih drugih. Kot vzrok za razvoj naučene nemoči je v literaturi pogosto izpostavljen prav pojasnjevalni slog, ki je način, s pomočjo katerega si razlagamo, zakaj se je nekaj zgodilo. Ta način razlage lahko nato določa, kako nemočni bomo postali (Seligman, 2009, str. 34–35). Pojasnjevalni slog, ki ga ima učenec, bo pogosto sledil

vzorcu, če je učenec razvil pesimistični pojasnjevalni slog, bo za neuspeh krivil sebe, kar pa bo pomembno vplivalo na razvoj naučene nemoči. Povezava med učenčevim pojasnjevalnim slogom in razvojem naučene nemoči, se je pokazala tudi v raziskavi, kjer intervjuvanka pojasnjevalni slog izpostavi pri tem, kako učenec svoj neuspeh doživlja in kaj mu neuspeh pomeni. Socialne delavke, udeležene v raziskavi so omenjale, da učenci, ki si svoje težave in neuspehe razlagajo s pesimističnim pojasnjevalnim slogom, ne sodelujejo več, saj začnejo dvomiti v svoje sposobnosti. Motivacija za šolsko delo pade, učenci postanejo obupani in nemočno ravna po naučenem vzorcu. Razvoj naučene nemoči so intervjuvanke povezale tudi s primerjanjem učenca z vrstniki. Učenci se primerjajo s svojimi sošolci, z njimi primerjajo tudi ocene, ki jih pridobijo. Stipek in Seal (2001, str. 41–42, 63) menita, da je tekmovalnost lahko tista, ki motivira učence za učenje. Tekmovalnost s sošolci in vrstniki je lahko torej pozitivna, vendar je težava, ko učenec dosega slabše rezultate od svojih sošolcev. Takrat se lahko učenec počuti manj sposobnega od vrstnikov in njegova samozavest pade, kar je lahko povezano z razvojem naučene nemoči. Analiza rezultatov je pokazala, da so tudi učenčeve lastnosti lahko povezane z razvojem naučene nemoči. Pri tem so intervjuvanke izpostavile učenčevo osebnost in pa samopodobo. Samopodoba je v literaturi (Gordon in Gordon, 2006; Žibert, 2011) poznana kot eden izmed pomembnejših vzrokov za razvoj naučene nemoči. Samopodoba je odnos, ki ga imamo do sebe oziroma je vrednotenje samega sebe. Učenci s prepričanjem v lastne sposobnosti so za doseganje cilja pripravljeni prehoditi tudi dodatne poti, če pa učenci doživljajo neuspehe drug za drugim, pa lahko le ti vodijo k učenčevi manj pozitivni učni samopodobi, kar vpliva na učenčevo motivacijo za učenje (Žibert, 2011, str. 9–26). Učenci z naučeno nemočjo nimajo pozitivne samopodobe, zato se ne izpostavljajo. Tudi v šoli, ko bi potrebovali pomoč, se ne izpostavijo, kar vodi v še večje težave in večjo možnost za neuspeh (Gordon in Gordon, 2006, str. 51). Žibert (2011, str. 9–26) pojasni, da na razvoj samopodobe pri otrocih pomembno vplivajo tudi t. i. edukativni dejavniki, saj se otroku z vstopom v šolo spremeni vpliv socialnih dejavnikov, socialno okolje se razširi, socialni vplivi pa se kažejo tudi na področju otrokovih zmožnosti, spretnosti in sposobnosti. Ena izmed socialnih delavk, sodelujočih v raziskavi je omenila tudi povezavo med razvojem naučene nemoči ter epidemijo Covid-19, s katero smo se soočali v zadnjih letih. Epidemija Covid-19 je za učence prinesla novo realnost in nove izzive. Učenci so med epidemijo Covid-19 manj časa namenili učenju kot takrat, ko so bile šole še odprte, prav tako pa so mnogi učenci, ki so zaradi epidemije Covid-19 ostali doma, doživljali stres in tesnobo, kar jim je še dodatno otežilo osredotočanje na šolsko delo. Omeniti je potrebno še ranljivejše učence, ki niso imeli dostopa do učnih digitalnih virov in primerne učnega okolja (Publikacija: Verjeten vpliv epidemije na izobraževanje, 2021).

5.3. Kakšno znanje za ravnanje socialne delavke uporabljajo pri sodelovanju z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo?

Z odnosnim kodiranjem sem ugotovila, da je sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo, povezano tako s poznavanjem koncepta, kot tudi z razumevanjem koncepta naučene nemoči. Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo, je povezano tudi z znaki, ki jih intervjuvanke prepoznajo pri učencih in pa z načini preprečevanja naučene nemoči, ki jih izpostavljajo intervjuvanke. Pri tem je pomemben tudi prispevek socialnega dela. Raziskava je pokazala, da znanje za ravnanje socialnih delavk, ki sodelujejo z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo, temelji predvsem na izdelanem načrtu sodelovanja, na strategijah učenja, pomoči in podpori učencem ter na konceptu delovnega odnosa. Kot najpomembnejši se je izkazal načrt sodelovanja v delovnem odnosu, ki ga socialne delavke izpostavijo tudi kot prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo. Intervjuvanke pri tem omenijo, da jim načrt sodelovanja omogoča, da z učencem z majhnimi, jasno zastavljenimi koraki, stopajo proti cilju. Pri načrtu sodelovanja so socialne delavke izpostavile pomen konkretnih, majhnih korakov na poti do cilja. Čačinovič Vogrinčič (2002, str. 106–108) izpostavi načrtovanje kot del izvirnega delovnega načrta pomoči. Pri tem izpostavi, da mora biti izviren delovni projekt pomoči zastavljen razvidno, z dogovorom in zagotovljenim časom, saj mora biti projekt za otroka obvladljiv, dostopen in razpoznaven. Naslednje so se kot pomembne v raziskavi izkazale strategije učenja. Pomembno je, da učenca z naučeno nemočjo naučimo uporabljati učne strategije, saj mu tako damo orodja, ki jih potrebuje za razvoj in ohranjanje zaznave, da ima vire, da odpravi neuspeh (Reyes, 2011). Pomembno se mi zdi izpostaviti še, da sem z raziskavo ugotovila, kako ključno je, da z vsakim učencem sodelujemo individualno ter poiščemo strategijo učenja, ki mu ustreza. Učencu se moramo pridružiti in pri tem upoštevati njegove želje in cilje.

V raziskavi so socialne delavke izpostavile tudi pomen pomoči in podpore učencu. Včasih učenec rabi le nekoga za pogovor, oporo, nekoga, ki ga opomni na uspeh in ga z njim tudi praznuje. Tudi raziskava v okviru projekta »Soustvarjanje učenja in pomoči«, ki so ga izvajali na Fakulteti za socialno delo, je pokazala velik pomen praznovanja uspehov, saj to pripomore k preprečevanju naučene nemoči in k spoprijemanju z njo. V raziskavi so ugotovili še, da je potrebno otroku pomagati, da uspeha ne razume kot doseganje enakih rezultatov kot drugi učenci, temveč, da na uspeh gleda kot na napredek. Na ta način se učenci osredotočijo na

strategije in proces učenja, ne pa na izide in dosežke (Mešl, 2013, str. 354). Raziskava je razkrila, da je ključen tudi koncept delovnega odnosa, ki v sodelovanje z učencem vnaša upoštevanje učenčevega glasu, dogovor o sodelovanju, soustvarjanje rešitev, perspektivo moči ter tudi etiko udeležnosti. Koncept delovnega odnosa so intervjuvanke prepoznale tudi kot pomemben prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo. Mešl (2013, str. 354–355) piše o ugotovitvah, ki jih je prinesla raziskava v okviru že omenjenega projekta »Soustvarjanje učenja in pomoči«. Raziskovalci so namreč ugotovili, da je koncept delovnega odnosa: uporaben v šoli pri delu z učenci z učnimi težavami; pripomore k preprečevanju naučene nemoči otrok z učnimi težavami in k spoprijemanju z njo; povezal pomembne odrasle pri pomoči in podpori otroku, ki si prizadevajo, da bi premagal ali zmanjšal učne težave; prepričal udeležene, saj v takem načinu dela vidijo priložnost, da lahko vsak udeleženec pojasni svoje razumevanje problema in raziskuje ter soustvarja rešitve z vsemi vpletenimi; hkrati je pomembna nova izkušnja za učence z naučeno nemočjo, saj pogosto mislijo, da nimajo nadzora nad izidom situacije; omogočil vsakemu udeležencu v projekt stopiti s svojo zgodbo, s svojim razumevanjem problema in rešitve, da se je slišal glas vsakega in da se je vsak glas resno upoštevalo. Tudi Mešl in Kodele (2011, str. 14–21) trdita, da je ključno narediti prostor za glas otroka in se premakniti iz situacije, ko govorimo o učencu k temu, da govorimo z njim. Pri tem intervjuvanke izpostavijo še upoštevanje učenčevih želj in ciljev ter upoštevanje njegovega doživljanja. Intervjuvanke omenjajo, da je pomembno nuditi podporo učencu, s tem, da smo prepričani v učenčev uspeh in da učenca zmoremo opolnomočiti. Čačinovič Vogrinčič (2008, str. 35) izpostavi, da nihče ne more učenca obvarovati pred slabimi izkušnjami, bolečino in razočaranjem, vendar je pomembno, da učenca v šoli opolnomočimo, mu pomagamo do znanja o tem, kaj zmore in česa ne.

Pri intervjuvanih socialnih delavkah sem opazila, da nekatere elementov delovnega odnosa, kljub temu, da jih uporabljajo, ne poimenujejo, zato se v rezultatih raziskave pojavi predvsem pomoč in podpora učencu ter sodelovanje. V ospredju je sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi. Intervjuvanke so sodelovanje s pomembnimi drugimi prepoznale tudi kot način preprečevanja soočanja učencev z naučeno nemočjo. Vse socialne delavke, ki so sodelovale v raziskavi so potrdile, da z učenčevimi pomembnimi drugimi sodelujejo. Tudi sama menim, da je to sodelovanje ključno, saj je treba z učencem sodelovati usklajeno in z največ možne pomoči ter podpore s strani vseh pomembnih drugih. Sodelovanje mora biti seveda prostovoljno, saj, kot poudarjajo intervjuvane socialne delavke, na silo ne moremo doseči pozitivne spremembe. Analiza rezultatov je pokazala, da je pomembno najprej raziskati, kdo ti

pomembni drugi sploh so, saj včasih prehitro sklepamo, da učenec nekoga smatra za pomembnega drugega, a v resnici ni tako. S tem lahko tudi poglobimo učenčevo naučeno nemoč, saj se bo počutil nemočen in prisiljen v sodelovanje z nekom, s katerim si le tega ne želi. Intervjuvanke so izpostavile učenčeve pomembne druge, s katerimi pogosto sodelujejo. Ti pomembni drugi so lahko sošolci, družina, razredniki, strokovni delavci, študentke na praksi, prijatelji ter starši. Kljub temu, da intervjuvanke starše omenjajo kot učenčeve pomembne druge, si niso bile enotne v mnenju, ali starše učenca kot pomembne druge vključiti v sodelovanje ali ne. Rezultati so pokazali, da nekatere socialne delavke s starši ne sodelujejo, saj so starši nemočni v nekih svojih situacijah in od njih ne morejo pričakovati, da bodo učenca opolnomočili. Kot izpostavljajo intervjuvane socialne delavke, bi bilo v takih primerih najprej potrebno opolnomočiti starše in jih šele nato vpeljati v sodelovanje. Tri intervjuvane socialne delavke so starše imenovalle kot ključne pomembne druge, brez katerih jim ne bi uspelo uspešno premagati ali vsaj omiliti naučene nemoči pri učencu, saj so starši pomemben vir učenčeve moči in lahko prispevajo ogromno motivacije, podpore in pomoči. Pomembno vlogo staršev je izpostavil tudi Ryan (v Stipek in Seal, 2001, str. 103), ki je v raziskavi ugotovil, da bližje kot so si otroci staršem, bolj se lahko nanje zanesejo in jim zaupajo, bolj so motivirani v šoli. Prav tako se otroci, ki so verjeli, da se starši zanimajo za njihova življenja in jih podpirajo, počutijo bolj kompetentni in dosegajo boljše rezultate. Intervjuvanke so izpostavile tudi vlogo in odnos vseh zaposlenih na šoli, pri tem pa omenile odnos učitelja in učenca. Odnos učitelja in učenca poudarja tudi Glasser (2001, str. 32), saj bodo z dobrim odnosom učenci učitelju zaupali, da je vredno delati. Mešl in Kodele (2011, str. 14) poudarita, da učitelj potrebuje pomembna znanja o vzpostavljanju odnosa z učenci, v katerem lahko vsakemu otroku zagotovi izkušnjo šolske uspešnosti. Ravno to bi sama izpostavila kot ključno, saj so socialne delavke opozorile na držo učiteljev kot tistih, ki so strokovnjaki, s čimer se odnos ne vzpostavi na učencu koristen način. Intervjuvanke izpostavijo tudi pritisk, ki ga čutijo učenci. Kos Mikuš (1991, str. 10–11) poudarja, da šola s svojimi pritiski otrokom prinaša utrjevalno pripravo za vsa prihodnja življenjska srečanja s težavami ter s tem otroka pripravlja na življenje, v katerem se bo srečeval z različnimi težavami in nevšečnostmi. Intervjuvanke manj pritiska na učence vidijo tudi kot način za preprečevanje soočanja učenca z naučeno nemočjo. Način preprečevanja soočanja učenca z naučeno nemočjo so intervjuvanke prepoznale tudi v pozornosti na naučeno nemoč v nižjih razredih osnovne šole. Izpostavile so še, da bi bilo nujno zaposliti več strokovnih delavk v šolskih svetovalnih službah osnovnih šol. Kot je omenila ena izmed sodelujočih, bi lahko bil tudi prispevek socialnega dela toliko večji, če bi le imeli več časa ter več zaposlenih, kar bi

ponudilo tudi dodatne možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo, o čemer bom pisala v nadaljevanju.

5.4. Kaj bi socialne delavke še potrebovale za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo?

V teoretičnem okvirju, ki sem ga oblikovala pišem, da se možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo, razkrivajo v sodelovanju z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo. Socialne delavke so v raziskavi izpostavile, da bi za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo potrebovale več sodelovanja z učitelji, starši, zunanjimi institucijami ter z vsemi vključenimi v sodelovanje z učencem. Poudarila sem že vlogo učitelja, ki je pomemben pri tem, da učencu zagotovi izkušnjo šolske uspešnosti in pa vlogo staršev, ki so vir učenčeve moči. Z vso pomočjo in podporo, ki jo učencu nudijo učitelji, starši in socialne delavke, zaposlene v šolski svetovalni službi, ima torej učenec več moči in motivacije za doseg cilja. S sodelovanjem vseh vključenih omogočimo tudi usklajevanje pomoči in podpore, s tem pa lahko vsak vključen v sodelovanje z učencem, ki se sooča z naučeno nemočjo prispeva nekaj, kar učencu ne more ponuditi noben drug. Kot možnost so izpostavile še informiranje, da bi bil koncept naučene nemoči širše poznan in da bi se o njem več govorilo. S poznavanjem in izobraževanjem o konceptu naučene nemoči, bi lahko učitelji, starši in ostali pomembni drugi pridobili znanje o tem, kateri so znaki naučene nemoči in katere tehnike ter strategije so tiste, ki so najbolj koristne za preprečevanje soočanja učencev z naučeno nemočjo. To bi učenčevim pomembnim drugim omogočilo hitrejše prepoznavanje naučene nemoči pri učencih in pa soočanje z le-to. Večina sodelujočih je izpostavila tudi čas. Časa jim velikokrat zmanjka, tako za sodelovanje z učenci, kaj šele za sodelovanje z njihovimi starši. To sem opazila tudi sama med opravljanjem prakse na osnovni šoli. Težava pa ni le v času, ampak tudi v številu zaposlenih v šolski svetovalni službi, kjer socialne delavke pogrešajo več sodelavk. Vse se strinjajo, da je možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo še veliko, vendar same delajo vse, kar je v njihovi moči, da podprejo učence, jih opolnomočijo in jim ponudijo možnost za uspeh, za doseganje ciljev ter za njihov boljši jutri.

5.5. Prispevek in omejitve raziskave

Sodelovanje socialnih delavk z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo, je na področju socialnega dela tema, ki še ni bila veliko raziskana. Izvedena raziskava je tako lahko prvi korak k boljšemu razumevanju te teme na področju socialnega dela, saj nam rezultati raziskave naučeno nemoč v osnovni šoli prikažejo iz perspektive socialnih delavk, zaposlenih v šolskih svetovalnih službah osnovnih šol. Z raziskavo izvemo, katere so tehnike in strategije, ki so se izkazale za uspešne pri sodelovanju socialnih delavk zaposlenih v šolskih svetovalnih službah osnovnih šol z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo. Izvemo tudi, pri katerih skupinah učencev socialne delavke naučeno nemoč zaznavajo v večji meri in s čim se razvoj naučene nemoči pogosto povezuje. Prispevek raziskave je tudi v tem, da sem v raziskavo vključila socialne delavke, zaposlene v šolskih svetovalnih službah osnovnih šol, saj sem želela na ta način raziskati, kaj je prispevek socialnega dela na tem področju. Sama največji prispevek socialnega dela pri sodelovanju socialnih delavk zaposlenih v šolskih svetovalnih službah osnovnih šol z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo, vidim v konceptu delovnega odnosa, ki se je tudi v raziskavi izkazal kot ključen pri odpravljanju naučene nemoči.

Raziskava pa ima tudi nekaj omejitev. Kot prvo lahko izpostavim izvedbo intervjujev, ki sem jih izvajala tako v živo kot tudi preko spletne aplikacije ZOOM, kar pa se ni najbolje izkazalo. Intervjuji v živo so mi namreč ponudili veliko več odgovorov kot intervjuji preko ZOOM-a, saj sem s sodelujočimi socialnimi delavkami v živo uspela ustvariti prijetno in sproščeno vzdušje, tako da je pogovor tekel bolj gladko. Ugotovila sem, da sem v živo postavljala veliko več podvprašanj in tako dobila bolj jasne odgovore na zastavljena vprašanja. Čeprav smo se socialnimi delavkami trudile, da ne bi bilo motenj med izvajanjem intervjujev in poskušale izbrati čim bolj primeren čas za izvedbo, so se pri dveh intervjujih le-te pojavile ter vplivale na potek intervjuja in na nekatere odgovore na vprašanja.

Omejitve raziskave opazam tudi pri vzorčenju. Predvidevam, da sem v vzorec zajela le socialne delavke v šolskih svetovalnih službah osnovnih šol, ki so bile s konceptom naučene nemoči že seznanjene, saj so bile ob vabilu k sodelovanju obveščene o tem, kaj je tema intervjuja. Iz tega sklepam, da so bile v raziskavi pripravljene sodelovati le tiste, ki so koncept naučene nemoči poznale. Smiselno bi bilo v vzorec zajeti tudi socialne delavke, zaposlene v šolskih svetovalnih službah, ki s konceptom mogoče niso seznanjene. Tako bi dobila tudi vpogled v to, v kolikšni meri so socialne delavke s konceptom naučene nemoči sploh seznanjene. Ugotovitve se tako

nanašajo le na izbrano populacijo in jih tako ni mogoče posploševati na vse socialne delavke, zaposlene v svetovalnih službah osnovnih šol.

6. Sklepi

- Socialne delavke, zaposlene v svetovalnih službah osnovnih šol, so seznanjene s konceptom naučene nemoči. Opišejo jo kot začaran krog, v katerem se učenci soočajo z obupom, neuspehom, saj verjamejo, da ne glede na to, koliko truda učenci vložijo, ne morejo uspeti.
- Poznavanje koncepta naučene nemoči intervjuvanke ocenijo kot pomembno, saj jim ponuja dodatne možnosti sodelovanja z učenci, podporo pri sodelovanju z učenci, prav tako pa se lahko nanj oprejo pri iskanju rešitev. S poznavanjem koncepta so tudi bolj pozorne na naučeno nemoč pri učencih, prav tako pa jim poznavanje koncepta osvetli težave, s katerimi se učenci soočajo.
- Intervjuvanke prepoznajo znake naučene nemoči pri učencih, kot so neuspeh, obup, nesodelovanje, pasivnost, dvom v svoje sposobnosti, brezizhoden položaj, nemotiviranost, apatija, odpoved trudu, neprimerno vedenje, strah, izgovori, s katerimi se skušajo izogniti ocenjevanju, potreba po podpori, izogibanje šoli, preobremenjenost, prepoznavanje sreče kot dejavnika uspeha ter jasno izražanje naučene nemoči.
- Sodelujoče v raziskavi prepoznavajo naučeno nemoč tudi pri različnih skupinah učencev. Nekatere skupine, pri katerih je naučena nemoč bolj prisotna so: učenci z učnimi težavami, učenci s slabšim učenim uspehom, učenci, ki prihajajo iz družin, ki se soočajo z različnimi izzivi, učenci z vedenjsko-čustvenimi težavami, učenci, ki so se z naučeno nemočjo že srečali v družini, učenci iz priseljskih družin, učenci iz romskih družin, starejši učenci. Naučeno nemoč prepoznajo pri učencih tudi le pri določenih šolskih predmetih.
- Intervjuvanke so izpostavile, da je razvoj naučene nemoči največkrat povezan z osebnimi lastnostmi učenca in njegovo samopodobo, prav tako je povezan še s primerjanjem učenca z vrstniki in načinom soočanja učenca s težavami in neuspehi. Razvoj naučene nemoči so intervjuvanke povezale tudi s pojasnjevalnim slogom,

epidemijo Covid-19 in pa s šolo, saj menijo, da se naučena nemoč v osnovni šoli lahko poglobi, če učenci ne dobijo pomoči, ki jo potrebujejo. Kot pomembno pa so izpostavile tudi povezavo med naučeno nemočjo staršev in razvojem le te pri otroku, saj menijo, da se naučena nemoč pogosto prenese na otroka.

- Socialne delavke, zaposlene v svetovalnih službah osnovnih šol, pri sodelovanju z učencem uporabljajo načrt sodelovanja in različne strategije učenja, ki ustrezajo vsakemu učencu posebej. Pri sodelovanju z učencem se opirajo na koncept delovnega odnosa ter učencu nudijo pomoč in podporo z vključevanjem zunanjih institucij ter vseh zaposlenih na osnovni šoli, z individualnim sodelovanjem ter delom v skupini in pa s pogovorom, spodbujanjem ter s sodelovanjem z učenčevimi pomembnimi drugimi.
- Pri svojem delu se intervjuvanim socialnim delavkam najpomembneje zdi upoštevanje učenčevega glasu, upoštevanje učenčevih želj ter ciljev, upoštevanje učenčevega doživljanja ter to, da je učenec strokovnjak iz izkušenj. Pomembna se jim zdi tudi podpora učencu, s tem, da ga opolnomočijo in da so v njegov uspeh prepričane. Tudi prostovoljno sodelovanje učenca ter oblikovanje načrta sodelovanja z učencem se jim zdi ključno pri njihovem delu.
- Načine preprečevanja naučene nemoči intervjuvane socialne delavke vidijo v podpori in pomoči učencu, tako s strani družine kot s strani šolskih strokovnih delavcev. Pomemben je odnos učitelja in učenca, odnos vseh sodelujočih v pomoči učencu ter opolnomočenje učenca. Pomembna bi bila tudi pozornost na naučeno nemoč v nižjih razredih in pa več zaposlenih v šolski svetovalni službi.
- Socialne delavke, zaposlene v svetovalnih službah osnovnih šol, sodelujejo z učenčevimi pomembnimi drugimi. Ti pomembni drugi so lahko: družina, starši, sošolci, učitelji, razredniki, strokovni delavci, študentke na praksi ali prijatelji.
- Prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo intervjuvane socialne delavke prepoznavajo predvsem v konceptu delovnega odnosa.

7. Predlogi

- Predlagam, da socialne delavke, zaposlene v šolskih svetovalnih službah osnovnih šol pričnejo izobraževati učitelje, starše in tudi ostale pomembne druge o konceptu naučene nemoči. Tako bi učitelji, starši in ostali pomembni drugi pridobili znanje o tem, kateri so znaki naučene nemoči in katere tehnike ter strategije so tiste, ki so najbolj koristne za preprečevanje soočanja učencev z naučeno nemočjo, s tem pa bi lahko naučeno nemoč pri učencih hitreje prepoznali ter se z njo znali tudi soočiti.
- V šole bi bilo potrebno bolj dosledno vpeljevati socialno delovno znanje in izpostavljati pomembnost uporabe koncepta delovnega odnosa. Tako bi lahko tudi učitelji pri sodelovanju z učencem ravnali iz perspektive moči, etike udeležенosti, spoznali bi pomen upoštevanja učenčevega glasu, soustvarjanja, pohval, spodbud, praznovanja uspeha in osredotočanja na majhne korake v smeri cilja.
- V šolski svetovalni službi bi bilo potrebno okrepiti zaposlovanje šolskih strokovnih delavk, saj so intervjuvane socialne delavke pogosto izpostavile, da je strokovnih delavk v šolski svetovalni službi mnogo premalo za nudenje pomoči vseh učencem, ki jo potrebujejo. Z okrepitvijo zaposlovanja šolskih strokovnih delavk, bi omogočili tudi večji poudarek na sodelovanju med šolsko svetovalno službo, učitelji, starši ter učenci. Prav tako bi bilo z več zaposlenimi možno zagotoviti več sodelovanja šolskih strokovnih delavk z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo, ki bi temeljilo na izboljšanju samopodobe učencev in razvijanju pozitivnega pojasnjevalnega sloga.

8. Seznam uporabljenih virov in literature

1. Arnold, N. (1997). *Learned Helplessness and Attribution for Success and Failure in LD Students*. Pridobljeno 4. 1. 2022 s <https://www.ldonline.org/ld-topics/self-esteem-stress-management/learned-helplessness-and-attribution-success-and-failure-ld>.
2. Barry, M. (2017). *Learned helplessness & explanatory style* [blog]. Pridobljeno 3. 3. 2022 s <https://mphc.ie/2017/02/learned-helplessness-explanatory-style/>.
3. Boyd, N. (b.d.). *Learned Helplessness: Seligman's Theory and Depression*. Pridobljeno 4. 3. 2022 s <https://study.com/academy/lesson/how-seligmans-learned-helplessness-theory-applies-to-human-depression-and-stress.html>.
4. Čačinovič Vogrinčič, G. (2008). *Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor* [pdf]. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 3. 3. 2022 s http://www.ucne-tezave.si/files/2016/10/Soustvarjanje_v_soli_ucenje_pogovor.pdf.
5. Čačinovič Vogrinčič, G. (2002). Vloga šolskih svetovalnih služb pri preprečevanju zapuščanja šole. V: Bergant, K. & Musek Lešnik, K. (ur.). *Šolska neuspešnost med otroki in mladostniki* (str. 106-108). Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
6. Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Možina M., in Mešl, N. (2015). *Vzpostavlanje delovnega odnosa in osebne stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
7. Doddington, C. & Hilton, M. (2007). *Child-centred education : reviving the creative tradition*. Los Angeles: SAGE.
8. Glasser, W. (2001). *Vsak učenec je lahko uspešen*. Radovljica: Mca.
9. Gordon, R., & Gordon, M. (2006). *The turned off child: Learned helplessness and school failure*. Salt Lake City: Millennial Mind Pub. Pridobljeno 15. 3. 2022 s <https://books.google.si/books?id=B66VQLzcwJsC&printsec=frontcover&hl=sl#v=onepage&q&f=false>.
10. Hillson, D. (2011). *The Failure Files: Perspectives on Failure*. Pridobljeno 2. 6. 2022 s https://books.google.si/books?id=3ND5DwAAQBAJ&pg=PT85&lpg=PT85&dq=learned+helplessness+gypsy+children&source=bl&ots=szyYN7UNJD&sig=ACfU3U3QGSHINKkfNoCNHAPWht1kshd3Dw&hl=sl&sa=X&ved=2ahUKEwj17pGps5j4AhWRR_EDHbEfA8oQ6AF6BAgtEAM#v=onepage&q=helplessness&f=false.
11. Hwang, J. (1992). *A study of the relationship between academic failure and learned helplessness in students with and without learning disabilities*. Pridobljeno 15. 5. 2022

- s <https://www.proquest.com/openview/733a3c2cf72b47b0443db8fabba11e1b/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>.
12. Magajna, L., Pečjak, S., Čačinovič Vogrinčič, G., Bergar Golobič, K., Kavkler, M., & Tacing, S. (2008). *Učne težave v osnovni šoli: problemi, perspektive, priporočila* [pdf]. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno 14. 3. 2022 s http://pefprints.pef.uni-lj.si/1477/1/Ucne_tezave_v_OS_monografija.pdf.
 13. Marentič Požarnik, B., & Peklaj, C. (2002). *Preverjanje in ocenjevanje za uspešnejši študij*. Ljubljana: Center za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete.
 14. McIntosh, M. (2008). *Teachers - Reading Achievement (Lack of It, That Is) And Academic Learned Helplessness*. Pridobljeno 3. 4. 2022 s [https://ezinearticles.com/?Teachers---Reading-Achievement-\(Lack-of-It,-That-Is\)-And-Academic-Learned-Helplessness&id=1785894](https://ezinearticles.com/?Teachers---Reading-Achievement-(Lack-of-It,-That-Is)-And-Academic-Learned-Helplessness&id=1785894).
 15. Mešl, N., & Kodele, T. (2011). Soustvarjanje podpore in pomoči učencem z učnimi težavami v izvirnem delovnem projektu pomoči : pogled učiteljic. *Socialno delo*, 50(1). Pridobljeno 5. 4. 2022 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-PWE9D5XR/?euapi=1&query=%27keywords%3dsoustvarjanje%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25>.
 16. Mešl, N. (2013). Od razumevanja pojava naučene nemoči k razvijanju odpornosti v socialnem delu. *Socialno delo*, 52(6). Pridobljeno 3. 4. 2022 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-JH9RRAZR/?euapi=1&query=%27keywords%3dnau%c4%8dena+nemo%c4%8d%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25>.
 17. Mikuš Kos, A. (1991). *Šola in duševno zdravje*. Murska Sobota: Pomurska založba.
 18. *Positive Psychology Center*. (2022). Pridobljeno 5. 5. 2022 s <https://ppc.sas.upenn.edu/people/martin-ep-seligman>.
 19. Reyes, C. (b.d). *When Children Fail in School Part Two: Teaching Strategies For Learned Helpless Students* [blog]. Pridobljeno 13. 3. 2022 s <https://www.scribd.com/doc/51226805/When-Children-Fail-in-School-Part-Two-Teaching-Strategies-for-Learned-Helpless-Students>.
 20. Reyes, C. (2011). *When Children Fail in School: Understanding Learned Helplessness* [blog]. Pridobljeno 13. 3. 2022 s <https://numberworksnowords.com/nz/blog/when-children-fail-in-school-understanding-learned-helplessness/#.YILPa8hBzDc>.
 21. Seligman, M. E. (1975). *Helplessness: On depression, development, and death*. New York: W.H. Freeman and company.

22. Seligman, E. M. (2009). *Naučimo se optimizma*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
23. Seligman, M. E. (2011). *Optimističen otrok: preizkušen program za varovanje otrok pred depresijo in ustvarjanje odpornosti za vse življenje*. Ljubljana: Modrijan.
24. Sharma, D. (b. d.). *The importance of school education in child development*. Pridobljeno 8. 5. 2022 s <https://www.educationworld.in/the-importance-of-school-education-in-child-development/>.
25. Sklare, G. B. (2005). *Brief Counseling That Works: A Solution-Focused Approach for School Counselors and Administrators*. Pridobljeno 28. 4. 2022 s https://books.google.si/books?hl=sl&lr=&id=C8cSRIHE_fcC&oi=fnd&pg=PR9&dq=Sklare,+Solution+focused&ots=XoP5SB8O_4&sig=Dcp0BeBJaDSzdSkNISNe9Vrgdu0&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.
26. Slovensko izobraževalno omrežje. (2021). *Publikacija: Verjeten vpliv epidemije na izobraževanje*. Pridobljeno 3. 6. 2022 s <https://sio.si/2021/03/19/publikacija-verjeten-vpliv-epidemije-na-izobrazevanje/>.
27. Stipek, D. & Seal, K. (2001). *Motivated minds: raising children to love learning*. New York: Henry Holt and Company, LLC.
28. Ule, M. (2008). *Za vedno mladi? Socialna psihologija odrasčanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
29. Žibert, S. (2011). *Vpliv samopodobe na osebnost in učno uspešnost učenca*. Nova Gorica: Melior, Založba Educa.
30. Walsh, F. (2003). Family resilience: strenghts forged through adversity. V: Walsh, F. *Normal family processes: growing diversity and complexitiy* (str. 399-423). New York/London: The Guilford Press.
31. Yates, S. (2009). *Teacher Identification of Student Learned Helplessness in Mathematics*. Pridobljeno 5. 3. 2022 s <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ883874.pdf>.

9. Priloge

9.1. Priloga 1: Smernice za intervju

*Raziskovalno vprašanje 1: **Kako socialne delavke opredelijo koncept naučene nemoči?***

1. Ali ste seznanjeni s konceptom naučene nemoči? Kako in kje ste se z njim seznanili?
2. Kaj razumete pod pojmom naučena nemoč?
3. Kako pomembno se vam zdi poznavanje koncepta naučene nemoči pri vašem delu?

*Raziskovalno vprašanje 2: **Kako socialne delavke zaznavajo naučeno nemoč pri učencih na osnovni šoli?***

1. Kakšne znake zaznavate pri učencih, ki se soočajo z naučeno nemočjo?
2. Pri katerih skupinah učencev ste bolj pozorni na morebiten pojav naučene nemoči? Na kratko utemeljite svoj odgovor.
3. Kje vi vidite vzroke za soočanje učencev z naučeno nemočjo?

*Raziskovalno vprašanje 3: **Kakšno znanje za ravnanje socialne delavke uporabljajo pri sodelovanju z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo?***

1. Katere tehnike, strategije za delo z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo, poznate? Kako jih uporabljate pri svojem delu?
2. Kaj se vam zdi najpomembneje upoštevati pri delu z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo?
3. Kaj se je do sedaj, iz vaših izkušenj, izkazalo za najbolj koristno pri odpravljanju naučene nemoči pri učencih, ki se z njo soočajo?
4. Kako vi vidite možnosti za preprečevanje soočanja učencev z naučeno nemočjo?
5. Ali pri delu z učencem, ki se sooča z naučeno nemočjo sodelujete z učenčevimi pomembnimi drugimi (starši učenca, učitelji ...)? Kako?
6. Kako vidite prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo?

Raziskovalno vprašanje 4: Kaj bi socialne delavke še potrebovale za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo?

1. Kako in kje vidite možnosti dodatne podpore, pomoči, znanj, za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo?

Demografski podatki intervjuvancev:

1. Spol
2. Starost
3. Število let delovne dobe na šoli
4. Število učencev na šoli
5. Število učencev z odločbo in učnimi težavami na šoli
6. Število strokovnih delavk zaposlenih v šolski svetovalni službi

9.2. Priloga 2: Odprto kodiranje

oznaka	izjava	pojem	kategorija	nadkategorija
A1I1	Sem že slišala za naučeno nemoč nekje med mojim delom	Oseba se je s konceptom seznanila med delom	Seznanitev s konceptom	Poznavanje koncepta naučene nemoči
A2I1	Hitro obupajo	Obup	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
A2I2	Ne zmorejo več kot tiste slabe ocene	Neuspeh	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
A2I3	Je seveda pomemben. Jaz delam tudi z učenci, ki prihajajo iz drugačnega okolja, iz romskih družin in ti učenci hitro odnehajo, nimajo pomoči doma, ki bi jo potrebovali	Sodelovanje z učenci iz romskih družin	Naučena nemoč pri določeni skupini učencev	Poznavanje koncepta naučene nemoči
A3I1	Nujno potrebujejo eno osebo, ki dela z njimi ena na ena učno pomoč	Učna pomoč	Pomoč in podpora učencem	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
A4I1	Obupani so	Obup	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
A4I2	Niso motivirani za šolo	Nemotiviranost za šolsko delo	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
A4I3	Ko pa vidijo, da zmorejo, da gre, dobijo zagon in se trudijo	Zagon in trud ob uspehu	Pomen uspeha	Naučena nemoč pri učencih
A4I4	Čutijo, da se je preveč vsega nabralo	Preobremenjenost	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
A5I1	Bolj sem pozorna pri skupini romskih otrok	Pri učencih iz romskih družin	Naučena nemoč pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
A5I2	Pozorna tudi pri posameznikih, ki imajo doma družino, ki se sooča s toliko različnimi izzivi	Pri učencih iz družin, katere se soočajo z različnimi izzivi	Naučena nemoč pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
A6I1	Obupajo starši in seveda obupa tudi otrok	Vpliv naučene nemoči staršev na otroka	Naučena nemoč v družini	Razvoj naučene nemoči

A7I1	Naredim plan, kaj lahko narediva skupaj, kaj je tisto, kar lahko naredi doma	Izdelava načrta z učencem	Načrt sodelovanja	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
A7I2	Učenca spodbujam, da gre višje	Spodbuda	Pomoč in podpora	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
A7I3	Konkretni cilji	Konkretni cilji	Načrt sodelovanja	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
A7I4	Individualni delo s temi učenci	Individualno delo z učencem	Pomoč in podpora	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
A8I1	Potrebujejo prav vodenje	Vodenje učenca	Podpora učencu	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
A8I2	Osebo, na katero se lahko zanesejo, osebo, ki z njimi dela, spodbuja vsak dan znova	Opolnomočenje učenca	Podpora učencu	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
A9I1	Delo s starši	Sodelovanje s starši	Sodelovanje	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
A9I2	Dobro sodelovanje vseh vključenih v težavo otroka	Sodelovanje s pomembnimi drugimi	Sodelovanje	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
A9I3	Da imajo starši interes, so pripravljeni sodelovati z mano in učitelji	Sodelovanje s starši	Sodelovanje	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
A9I4	Skupaj z otrokom najdemo nek recept, kako pripeljati otroka do uspeha	Načrt sodelovanja	Sodelovanje	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
A10I1	Pri delu s starši, da damo staršem neke veščine za delo z otroki in da se že tukaj začnejo dogajati spremembe, da najprej	Opolnomočenje staršev	Vloga učenčevih pomembnih drugih	Načini preprečevanja naučene nemoči

	opolnomočimo starše, da lahko oni naprej opolnomočijo svoje otroke			
A10I2	Da bi od prvega dne starši sodelovali z menoj in učiteljicami	Sodelovanje staršev	Vloga učenčevih pomembnih drugih	Načini preprečevanja naučene nemoči
A11I1	Sodelujem z učitelji, tako da grem z učencem do učitelja, vprašam, kaj je tisto, kar rabi vedeti, kje rabi pomoč, kaj ima za nalogo	Sodelovanje z učitelji	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
A11I2	Najpomembnejši starši. Ampak pri starših je tako: eni bi sodelovali, eni nočejo sodelovati in je težko, pri tem je pomembno, da imam s starši dober odnos, da jim dam napotke, kako, kaj, samo da se usedeta skupaj.	Sodelovanje s starši	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
A12I1	Če bi imela več časa in da bi res strukturirano delali z njimi, bi bil ta prispevek še toliko večji	Pomanjkanje časa za več socialnega dela	Sodelovanje z učencem	Prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo
A12I2	Ni problem v tem, da ti učenci ne bi zmogli se učiti in naučiti, oni rabijo druge stvari in socialno delo lahko to nudi	Socialno delo kot rešitev težav učencev	Sodelovanje z učencem	Prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo
A12I4	Soustvarjanje, iskanje neke moči in virov pri otroku in v njegovem okolju	Elementi delovnega odnosa	Sodelovanje z učencem	Prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo
A13I1	Delo s starši bi moglo biti bolj v ospredju	Več sodelovanja s starši	Sodelovanje	Dodatne možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo
A13I2	Nimamo pomoči CSD-ja, oni se ukvarjajo z drugimi stvarmi	Vključevanje zunanjih institucij	Sodelovanje	Dodatne možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo

A13I3	Zmanjka časa za delo z otrokovo družino	Več časa za sodelovanje z družino	Več časa	Dodatne možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo
B1I1	Sem seznanjena	Oseba pozna koncept naučene nemoči	Seznaiter s konceptom	Poznavanje koncepta naučene nemoči
B2I1	O tem sva govorili s študentko na praksi, tako da mi je ona predstavila ta koncept	Oseba se je s konceptom seznanila v pogovoru s študentko	Seznaiter s konceptom	Poznavanje koncepta naučene nemoči
B3I1	Gre za nekakšen obup	Obup	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
B3I2	Učenci se prenehajo truditi za ocene	Učenec se preneha truditi	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
B3I3	Izgubijo voljo do dela v šoli	Obup	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
B3I4	Iz tega potem pridejo tudi slabe ocene, neuspeh	Neuspeh	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
B4I1	Je pomembno. Meni je ta koncept osvetlil težave, s katerimi se soočajo učenci, za katere bi lahko rekla, da so naučeno nemočni	Poznavanje koncepta osvetli težave učencev	Pomembno pri razumevanju izzivov učenca	Poznavanje koncepta naučene nemoči
B5I1	To, da so obupani	Obup	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
B5I2	Ne prepoznajo možnosti za izhod iz tega obupa	Brezizhoden položaj	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
B5I3	Slabe ocene	Neuspeh	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
B5I4	Nemotivirani so	Nemotiviranost	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
B5I5	Ne sodelujejo	Nesodelovanje	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih

B5I6	Pogosto niti ne razmišljajo o tem, kje je težava ali bi lahko sploh našli rešitev tej težavi	Brezizhoden položaj	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
B5I7	Če doživijo kakšen uspeh, da jim uspe dobiti boljšo oceno, to pogosto pripišejo sreči	Sreča kot dejavnik uspeha	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
B6I1	Pri učencih z učnimi težavami	Naučena nemoč pri učencih z učnimi težavami	Prisotnost naučene nemoči pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
B6I2	Pri učencih, ki izhajajo iz družin, kjer že starši delujejo nemočno, družin ki se soočajo s kakšnimi izzivi, lahko so socialno šibke, lahko je tam prisotno nasilje, lahko sta se starša ločila	Naučena nemoč pri učencih, ki prihajajo iz družin, ki se soočajo z različnimi izzivi	Prisotnost naučene nemoči pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
B6I3	Otroci pogosto izgubijo interes za šolo in ocene, obupajo, ker jim okolje ne dopušča, da bi se počutili močne in sposobne	Izguba interesa za šolsko delo in obup zaradi svojega okolja	Vpliv okolja na prisotnost naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
B7I1	Osebnost otroka	Osebnostne lastnosti	Učenčeve lastnosti	Razvoj naučene nemoči
B7I2	Kako se je naučil soočati s težavami in neuspehi	Naučeno soočanje s težavami in neuspehi	Način soočanja s težavami in neuspehi	Razvoj naučene nemoči
B7I3	Kaj ti neuspehi zanj pomenijo	Pomen neuspehov	Pojasnjevalni slog	Razvoj naučene nemoči
B7I4	Ogromno vlogo igra družina	Vloga družine	Naučena nemoč v družini	Razvoj naučene nemoči
B7I5	Starši so zgled otroku, če se starši počutijo nemočne v svojih situacijah, bo skoraj zagotovo otrok to posnemal	Vpliv naučene nemoči staršev na otroka	Naučena nemoč v družini	Razvoj naučene nemoči
B8I1	Raziščem, kaj učencu ustreza	Ustrezna tehnika ali strategija za delo z učencem	Prilagajanje učencu	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
B8I2	Nek načrt dela, potem se z učencem lotiva posameznih korakov	Izdelava načrta z učencem	Načrt dela	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo

B8I3	Pogovor	Pogovor	Pomoč in podpora	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
B8I4	Spodbuda	Spodbuda	Pomoč in podpora	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
B8I5	Vedno poslušam učenca. Kar ustreza njemu, je zame to, kar moram upoštevati	Upoštevanje učenčevega glasu	Koncept delovnega odnosa	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
B9I1	Otrokove želje cilji	Upoštevanje učenčevega glasu	Koncept delovnega odnosa	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
B10I1	Dobro sodelovanje s starši. Torej starše podprem pri pomoči otroku, da z otrokom delajo, verjamejo vanj in v njegove zmožnosti in to tudi spodbujajo. Seveda je to zelo težko, saj so starši pogosto obremenjeni s svojimi izzivi, tudi časovno je težko uskladiti, vendar tam, kjer starši dobro sodelujejo z mano in delajo z otrokom je, vsaj iz mojih izkušenj, pot do učenčevega uspeha veliko lažja.	Sodelovanje s starši	Sodelovanje	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
B11I1	Vlogo staršev, da v otroka verjamejo in se z njim učijo, delajo domače naloge	Podpora in pomoč staršev	Podpora in pomoč učencu	Načini preprečevanja naučene nemoči
B11I2	vlogo šolskih delavcev, ki bi z več usklajevanja in delovanja, mogoče s kakšnim projektom, lahko otroku nudili veliko več podpore, pomoči pri učenju, šolskem delu	Podpora in pomoč šolskih delavcev	Podpora in pomoč učencu	Načini preprečevanja naučene nemoči
B12I1	S starši seveda sodelujem, jim nudim pomoč in podporo pri njihovem delu z otrokom	Sodelovanje s starši	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
B12I2	Sodelujem tudi z učitelji, veliko je pogovorov glede otroka, posvetovanj, kako in	Sodelovanje z učitelji	Sodelovanje z učenčevimi	Sodelovanje z učenci, ki se

	kaj naprej pri delu z otrokom ipd.		pomembnimi drugimi	soočajo z naučeno nemočjo
B13I1	Pri vzpostavljanju odnosa z otrokom	Vzpostavljanje delovnega odnosa	Sodelovanje z učencem	Prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo
B13I2	On je tisti, ki ve in zna, jaz sem pa tista, ki nudi pomoč in podporo	Upoštevanje učenčevega glasu	Sodelovanje z učencem	Prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo
B14I1	Da bi lahko bilo sodelovanje s temi učenci bolj kompetentno, bi potrebovali okrepitve v šolski svetovalni službi, saj nas je premalo	Več zaposlenih v šolski svetovalni službi	Več zaposlenih	Dodatne možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo
B14I2	Pogosto zmanjka časa za vse otroke, ki bi nas potrebovali	Več časa za učence	Več časa	Dodatne možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo
C1I1	Sem seznanjena	Oseba pozna koncept naučene nemoči	Seznaiter s konceptom	Poznavanje koncepta naučene nemoči
C1I2	Že prej sem se srečala s tem, vendar sama terminologije naučena nemoč nisem poznala, zato sem pogledala na splet, ko sva se dogovorili za intervju	Oseba se je s konceptom seznanila na spletu	Seznaiter s konceptom	Poznavanje koncepta naučene nemoči
C2I1	Otrok sčasoma razvije strategijo obupa, ne verjame več, da zmore	Obup	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
C2I2	Se ne uči, ne vlaga več truda v šolsko delo	Učenec se preneha truditi	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
C3I1	Zelo pomembno. Poimenuje pomembne težave otrok v osnovni šoli	Poznavanje koncepta osvetli težave učencev	Pomembno pri razumevanju izzivov učenca	Poznavanje koncepta naučene nemoči
C3I2	Če problem ozavestimo in ga poimenujemo, lahko iz tega poiščemo tudi neke rešitve, možnosti, da te težave	Poznavanje koncepta omogoča iskanje rešitev	Pomembno pri sodelovanju z učencem	Naučena nemoč pri učencih

	odpravimo ali pa jih vsaj malce omilimo			
C4I1	Vdani v usodo	Obup	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
C4I2	Apatični	Apatija	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
C4I3	Pasivni	Pasivnost	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
C4I4	Obupajo na neki točki	Obup	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
C4I5	Slabe ocene	Neuspeh	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
C5I1	Večinoma so to učenci s slabšimi ocenami	Naučena nemoč pri učencih s slabšimi ocenami	Prisotnost naučene nemoči pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
C5I2	S težavami na vzgojnem področju	Naučena nemoč pri učencih z vedenjsko-čustvenimi težavami	Prisotnost naučene nemoči pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
C5I3	Izhajajo iz socialno šibkejših družin	Naučena nemoč pri učencih iz socialno šibkejših	Prisotnost naučene nemoči pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
C5I4	V dveh primerih imajo njegovi sorojenci tudi tovrstne težave	Naučena nemoč pri učencih, ki so se z naučeno nemočjo že srečali v družini	Prisotnost naučene nemoči pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
C6I1	Oče ali mama izkazujeta nemoč pri skrbi za otroka, saj ne zmoreta vzpostaviti reda in pravil glede opravljanja šolskih obveznosti in učenja. Če pri tem obupata, potem to prevzamejo nase njihovi otroci, ki vidijo, da so starši sprijaznili in so se tem zadovoljili	Vpliv naučene nemoči staršev na otroka	Naučena nemoč v družini	Razvoj naučene nemoči

C6I2	Po epidemiji, je teh težav mnogo več	Vpliv epidemije	Epidemija	Razvoj naučene nemoči
C6I3	Otroci bolj prepuščeni sami sebi	Pomanjkanje skrbi staršev	Skrb staršev	Razvoj naučene nemoči
C6I4	Če za šolsko delo niso bili motivirani, so sedaj v zaostanku, ki ga sami težko nadoknadijo	Pomanjkanje motivacije za šolsko delo	Način soočanja s težavami in neuspehi	Razvoj naučene nemoči
C6I5	Obupajo kljub številnim oblikam pomoči, ki so jim sedaj na voljo	Obup	Način soočanja s težavami in neuspehi	Razvoj naučene nemoči
C7I1	Na šoli se trudimo, da delajo z učenci vsi, ki so na voljo	Vključevanje vseh zaposlenih na šoli	Pomoč in podpora	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
C7I2	Vključimo tudi zunanje institucije	Vključevanje zunanjih institucij	Pomoč in podpora	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
C7I3	Z učenci in njihovimi starši naredimo individualne načrte, kjer skupaj določimo strategije in korake, ki naj bi vodile k rešitvi	Izdelava načrta z učencem	Načrt sodelovanja	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
C7I1	Da se vživiš v učenca, poskusiš razumeti, kaj doživlja	Upoštevanje učenčevega doživljanja	Upoštevanje učenčevega glasu	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
C7I2	Skupaj ubesedimo, kaj je njegova težava in oblikujemo nek cilj in možne korake do tega cilja	Načrt sodelovanja	Sodelovanje	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
C8I1	Izpostavila bi odnos, da ti otrok zaupa, verjame, da je pripravljen delati s tabo	Odnos	Sodelovanje	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
C9I1	Dober odnos	Odnos z učencem	Sodelovanje	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
C9I2	Strategije	Uporaba strategij	Sodelovanje	Sodelovanje z učenci, ki se

				soočajo z naučeno nemočjo
C10I1	Pri delu s starši, da tudi njih opolnomočimo, jim damo vedeti, da otrok rabi njihovo podporo in pomoč ter seveda to, da vanj verjamejo	Opolnomočenje staršev	Vloga učenčevih pomembnih drugih	Načini preprečevanja naučene nemoči
C10I2	Že v nižjih razredih to prepoznamo in takoj začnemo z delom	Pozornost na naučeno nemoč v nižjih razredih	Soočanje z naučeno nemočjo	Načini preprečevanja naučene nemoči
C10I3	To je težko, skoraj nemogoče, ker nas je v svetovalni službi premalo, da bi delali z vsemi otroki, ki nas potrebujejo	Več zaposlenih v šolski svetovalni službi	Soočanje z naučeno nemočjo	Načini preprečevanja naučene nemoči
C11I1	Ja, seveda	Oseba sodeluje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Potrditiv sodelovanja z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
C11I2	Starše sem že omenila kot ključne pomembne druge, da jih opolnomočimo	Sodelovanje s starši	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
C11I3	Razredniki	Sodelovanje z razredniki	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
C11I4	Strokovni delavci	Sodelovanje s strokovnimi delavci	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
C11I5	Sošolci, ki pomagajo z zapiski, pomagajo pri učenju in podobno	Sodelovanje s sošolci	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
C11I6	Naredimo načrt sodelovanja, ki se ga moramo vsi sodelujoči držati	Načrtovanje sodelovanja	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
C12I1	Raziskuješ težavo skupaj z otrokom	Soustvarjanje z učencem	Sodelovanje z učencem	Prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo

C12I2	Strategije in tehnike pri delu prinesejo ogromno, da lahko nečemu slediš, se na nekaj opreš	Strategije in tehnike	Sodelovanje z učencem	Prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo
C13I1	Boljše poznavanje koncepta	Širše poznavanje koncepta	Informiranje	Dodatne možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo
C13I2	Informiranje o konceptu na šolah oz. na strokovnih posvetih	Informiranje o konceptu naučene nemoči	Informiranje	Dodatne možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo
D1I1	Sem seznanjena	Oseba pozna koncept naučene nemoči	Seznaiter s konceptom	Poznavanje koncepta naučene nemoči
D1I2	Seznanila sem se na fakulteti	Oseba se je s konceptom seznanila na fakulteti	Seznaiter s konceptom	Poznavanje koncepta naučene nemoči
D2I1	Da se učenec znajde v nekem začaranem krogu	Začaran krog	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
D2I2	Ne verjame, da lahko doseže kakšen uspeh	Prepričanje, da je uspeh nemogoč	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
D3I1	Seveda je pomembno, sploh ker je na naši šoli takih učencev kar nekaj in poznavanje koncepta osvetli pomembne vidike težav teh učencev	Poznavanje koncepta osvetli težave učencev	Pomembno pri razumevanju izzivov učenca	Poznavanje koncepta naučene nemoči
D4I1	Se predajo	Obup	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
D4I2	Ne verjamejo, da lahko s trdom, kaj spremenijo	Učenec se preneha truditi	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
D4I3	Se zraven soočajo z vedenjskimi težavami	Neprimerno vedenje	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
D4I4	Slabe ocene	Neuspeh	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih

D4I5	Nekatere je zato tudi strah priti na ocenjevanje	Strah	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
D4I6	Iščejo izgovore	Izgovori	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
D5I1	Predvsem obup	Obup	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
D6I1	Pri učencih, ki imajo slabše ocene	Naučena nemoč pri učencih s slabšimi ocenami	Prisotnost naučene nemoči pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
D6I2	Gre za učence z učnimi težavami	Naučena nemoč pri učencih z učnimi težavami	Prisotnost naučene nemoči pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
D6I3	Učenci iz družin, ki so se v to okolje preselile, gre predvsem za težavo glede jezika	Naučena nemoč pri učencih iz priseljenjskih družin	Prisotnost naučene nemoči pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
D6I4	Starši pogosto ne zahtevajo veliko truda od teh učencev, ker jim sami ne morejo nuditi pomoči, saj je težava predvsem v jeziku	Naučena nemoč pri učencih, ki so se z naučeno nemočjo že srečali v družini	Prisotnost naučene nemoči pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
D7I1	Otrok v šolo že pride z nekimi zametki naučene nemoči, verjetno to izhaja iz staršev, njihovega načina razmišljanja in dožemanja svojega lastnega neuspeha, kar učenci posnemajo	Vpliv naučene nemoči staršev na otroka	Naučena nemoč v družini	Razvoj naučene nemoči
D7I2	V šoli pa se te težave le še poglobijo, če učenci ne dobijo ustrezne pomoči	Vpliv šole na razvoj naučene nemoči	Naučena nemoč v šoli	Razvoj naučene nemoči
D8I1	V skladu s konceptom delovnega odnosa	Sodelovanje v skladu s konceptom delovnega odnosa	Koncept delovnega odnosa	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
D8I2	Opravim dogovor o sodelovanju	Dogovor o sodelovanju	Koncept delovnega odnosa	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
D8I3	Soustvarjanju rešitev	Soustvarjanje rešitev	Koncept delovnega odnosa	Sodelovanje z učenci, ki se

				soočajo z naučeno nemočjo
D8I4	Perspektivi moči	Perspektiva moči	Koncept delovnega odnosa	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
D8I5	Etiki udeležnosti	Etika udeležnosti	Koncept delovnega odnosa	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
D8I6	Načrtovanje, da z učencem naredim načrt	Izdelava načrta z učencem	Koncept delovnega odnosa	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
D8I7	Poiščeva njegove vire moči	Perspektiva moči	Koncept delovnega odnosa	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
D8I8	Konkretnih korakov	Izdelava načrta z učencem	Načrt sodelovanja	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
D9I1	Otrok je tisti, ki zmore	Prepričanje v uspeh učenca	Podpora učencu	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
D9I2	Tisti, ki odloča	Upoštevanje učenčevega glasu	Koncept delovnega odnosa	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
D9I3	Če otroka siliš v sodelovanje in v upoštevanje nekih tvojih pravil, se otrok spet počuti nepomemben in nemočen v svoji situaciji	Prostovoljno sodelovanje učenca	Sodelovanje	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
D10I1	Da daš učencu možnosti, slišiš njegov glas, da je on tisti, ki se odloča	Upoštevanje učenčevega glasu	Koncept delovnega odnosa	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
D10I2	Ga ti pri teh odločitvah podpreš in mu pomagaš	Opора	Pomoč in podpora učencu	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo

D10I3	Opomniš na to, kaj vse zmore, ga na to opominjaš vedno znova, dokler ne pride do premika v njegovem razmišljanju in želje po uspehu	Prepričanje v uspeh	Pomoč in podpora učencu	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
D11I1	V drugačnem odnosu vseh s tem učencem	Odnos vseh sodelujočih	Vloga učenčevih pomembnih drugih	Načini preprečevanja naučene nemoči
D11I2	Ta učenec potrebuje moč, potrebuje to, da se ga sliši, da lahko spet občuti to, da ima nadzor nad svojimi situacijami	Opolnomočenje učenca	Podpora in pomoč učencu	Načini preprečevanja naučene nemoči
D11I3	Na te učence vsi pritiskajo, starši doma, učitelji v šoli, večer pritisk po mojem mnenju vodi v obup	Manj pritiska na učenca	Podpora in pomoč učencu	Načini preprečevanja naučene nemoči
D11I4	Odnos, ki sem ga že opisala, je vsaj iz mojih izkušenj tisti, ki učenca oddalji od naučene nemoči, saj v tem odnosu ima moč in glas	Odnos	Podpora in pomoč učencu	Načini preprečevanja naučene nemoči
D12I1	Sodelujem tako s starši	Sodelovanje s starši	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
D12I2	z učitelji	Sodelovanje z učitelji	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
D12I3	S sošolci	Sodelovanje s sošolci	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
D12I4	s prostovoljci, ki nudijo učno pomoč	Sodelovanje s prostovoljci	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
D12I5	Dogovorom o sodelovanju, tako jasno načrtamo vloge in skupaj ta dogovor ustvarimo na podlagi tega, kaj je kdo od sodelujočih pripravljen prispevati	Dogovor o sodelovanju	Dogovor o sodelovanju	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo

D12I6	Ni to sodelovanje na silo, da bi mi starše v nekaj silili in jim dali vlogo, v kateri se mogoče niti ne znajdejo	Prostovoljno sodelovanje	Prostovoljno sodelovanje	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
D12I7	Učitelji, ki pogosto ne zmorejo dati vsakemu učencu to, kar bi potreboval, da bi lahko dosegal boljše ocene in rabijo tukaj pomoč in podporo	Sodelovanje z učitelji	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
D13I1	Prispevek je v tem delovnem odnosu	Vzpostavljanje delovnega odnosa	Sodelovanje z učencem	Prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo
D13I2	Dogovoru o sodelovanju, perspektivi moči, etiki udeležnosti, soustvarjanju	Elementi delovnega odnosa	Sodelovanje z učencem	Prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo
D14I1	V času. Da bi imeli več časa za učence, tako mi kot učitelji	Več časa za učence	Več časa	Dodatne možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo
E1I1	Da sem seznanjena	Oseba pozna koncept naučene nemoči	Seznaiter s konceptom	Poznavanje koncepta naučene nemoči
E2I1	Na fakulteti za socialno delo med študijem	Oseba se je s konceptom seznaila na fakulteti	Seznaiter s konceptom	Poznavanje koncepta naučene nemoči
E3I1	Nek začaran krog, v katerem ne izstopiš ven iz nekega ravnanja, ki bi te pripeljalo do drugečnega razmišljanja	Začaran krog	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
E3I2	Čakanje, kjer niti dobro ne razmišljaš o svojih težavah, niti, kako bi jih rešil, čakaš, da jih bo rešil nekdo namesto tebe	Čakanje na rešitve	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
E4I1	Se mi zdi pomembno, ker je v okolju naše šole kar nekaj družin učencev, ki so v tem začaranem krogu tuje pomoči, na katero se zanašajo in se to	Kar nekaj družin učencev v začaranem krogu nemoči	Pomembno pri sodelovanju z družino	Poznavanje koncepta naučene nemoči

	potem tudi prenaša iz generacije v generacijo			
E4I2	V družinah se zadovoljijo s tujo pomočjo in potem je tako tudi pri otrocih, se zadovoljijo s tujo pomočjo	Družine se zadovoljijo s tujo pomočjo	Pomembno pri sodelovanju z družino	Poznavanje koncepta naučene nemoči
E4I3	Poskusili nekaj drugega ter tako začeli živeti življenje na nek drugačen način	Poznavanje koncepta omogoča iskanje rešitev	Pomembno pri sodelovanju z učencem	Poznavanje koncepta naučene nemoči
E5I1	Da, tako je	Pozornost na prisotnost naučene nemoči v družini učenca	Prisotnost naučene nemoči pri določeni skupini učencev	Prisotnost naučene nemoči
E6I1	Tam, kjer zaznamo neko nasilje v družini, tam je tudi družina v nekem začaranem krogu, iz katerega ne izstopi, naučijo se prenašati to nasilje, in svoje težave reševati enostavno tako, da potrpijo	Naučena nemoč pri učencih, ki prihajajo iz družin, ki se soočajo z različnimi izzivi	Prisotnost naučene nemoči pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
E7I1	To prepuščanje	Obup	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
E7I2	Ne dovolijo razmisliti sami pri sebi, kaj bi jim pomagalo, niti definirati svoj problem na način, na katerega so sposobni definirati, torej ubesediti, kaj težava je in potem iz tega iskati neke rešitve	Brezizhoden položaj	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
E7I3	Obupajo po sistemu, saj se nič ne da, sej itak je vedno enako na koncu, vedno pišem ena in podobno	Obup	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
E8I1	Se to vidi predvsem z ocenami, na primer vedno je matematika ocena ena	Neuspeh	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
E8I2	Potem se sprijaznijo, da bo vedno ena in da ni rešitve, sploh ne razmišljajo o tem, kaj bi lahko naredili, da bi dosegli boljšo oceno	Brezizhoden položaj	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
E9I1	Kot da bi obupali, ne dovolijo pogledati širše, kaj se da spremeniti	Obup	Način soočanja s težavami in neuspehi	Razvoj naučene nemoči

E9I2	Ravnajo vedno po enakem vzorcu	Nemočno ravnanje po vzorcu	Način soočanja s težavami in neuspehi	Razvoj naučene nemoči
E10I1	Pomembno definiranje težave	Definicija težave	Pomoč in podpora	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
E10I2	Poiskati različne vidike, da jih spomniš, kako je bilo takrat, ko jim je uspelo	Opominjanje na uspeh	Pomoč in podpora	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
E10I3	Individualne načrte z njimi, glede ocen, vedenja, to je ključno	Izdelava načrta z učencem	Načrt sodelovanja	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
E11I1	Da v resnici verjameš, da se stvari da spremeniti	Prepričanje v uspeh učenca	Podpora učencu	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
E11I2	En del te moje vere in energije prenesem na njih, da začnejo še oni verjeti, da zmorejo	Opolnomočenje učenca	Podpora učencu	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
E11I3	Izvedemo posamezne korake, ki jih je treba zelo podrobno dobesedno konkretno planirati	Načrt sodelovanja	Sodelovanje	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
E12I1	Dober odnos z učencem, da mi zaupa, začne verjeti, da zmore	Odnos	Sodelovanje	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
E13I1	Pomembno je, da imajo nekoga, ki verjame vanje, da se to tudi prinese na njih. Nekdo, ki skozi odnos izpostavi, da je uspeh možen, da trud spremeni izid	Opolnomočenje učenca	Podpora in pomoč učencu	Načini preprečevanja naučene nemoči
E14I1	Raziščem, kdo ti pomembni drugi so	Iskanje pomembnih drugih	Potrditve sodelovanja z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi
E14I2	Načrt, kako te pomembne druge v to vključiti	Načrtovanje sodelovanja	Sodelovanje z učenčevimi	Sodelovanje z učenci, ki se

			pomembnimi drugimi	soočajo z naučeno nemočjo
E1413	Pristanek, da so pripravljeni delati z njimi in jim pomagati	Prostovoljno sodelovanje	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
E1414	Sošolci	Sodelovanje s sošolci	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
E1415	Prijatelji	Sodelovanje s prijatelji	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
E1416	Učitelji	Sodelovanje z učitelji	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
E1417	Jaz	Sodelovanje s strokovnimi delavci	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
E1418	Študentke na praksi	Sodelovanje s študentkami na praksi	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
E1419	Ne bi omenila družine, saj se tudi oni tukaj ne znajdejo in so se že odpovedali veri, da je sprememba možna	Nesodelovanje z družino	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
E1511	Nisi tisti, ki ve in svetuje	Etika udeležnosti	Elementi delovnega odnosa	Prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo
E1512	Tisti, ki podpre, nudi podporo in pomoč	Nudjenje pomoči in podpore socialne delavke	Sodelovanje z učencem	Prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo
E1513	Učenec sam odkriva, kaj težava je in potem razišče svoje vire moči in možne rešitve	Učenec kot strokovnjak iz izkušenj	Upoštevanje učenčevega glasu	Prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo

E16I1	V kolektivu pritegneš čim več ljudi, ki razmišljajo podobno kot ti	Dobro sodelovanje s sodelavci	Sodelovanje	Dodatne možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo
E16I2	Podpreti tudi učitelje, da si dovolijo stopiti v nek odnos z učencem, pogledati nanj drugače	Opolnomočenje učiteljev	Sodelovanje	Dodatne možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo
E16I3	Več informacij o naučeni nemoči, da bi bil koncept bolj poznan, bi bilo zelo koristno	Informiranje o konceptu naučene nemoči	Informiranost	Dodatne možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo
F1I1	Sem seznanjena	Oseba pozna koncept naučene nemoči	Seznanitev s konceptom	Poznavanje koncepta naučene nemoči
F1I2	Seznanila sem se tekom študija na fakulteti	Oseba se je s konceptom seznanila na fakulteti	Seznanitev s konceptom	Poznavanje koncepta naučene nemoči
F2I1	Učenec obupa	Obup	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
F2I2	Sprijazni s slabimi ocenami	Neuspeh	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
F2I3	Ne vidi več izhoda	Začaran krog	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
F2I4	Pomoč drugih se mu zdi nesmiselna	Nesmiselnost pomoči drugih	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
F2I5	Prepričan, da ni nobene možnosti, da doseže kakšen večji uspeh	Prepričanje da je uspeh nemogoč	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
F3I1	Pomembno. Poznavanje koncepta mi je res ponudilo veliko dodatnih možnosti sodelovanja z učenci.	Dodatne možnosti sodelovanja zaradi poznavanja	Pomembno pri sodelovanju z učencem	Poznavanje koncepta naučene nemoči

		koncepta naučene nemoči		
F3I2	Bolj pozorna za naučeno nemoč	Večja pozornost za naučeno nemoč	Pomembno pri sodelovanju z učencem	Poznavanje koncepta naučene nemoči
F3I3	Kar nekaj napotkov pri svojem delu	Napotki za sodelovanje z učencem	Pomembno pri sodelovanju z učencem	Poznavanje koncepta naučene nemoči
F3I4	Če poznaš ta koncept, da težave otrok bolje razumeš	Poznavanje koncepta osvetli težave učencev	Pomembno pri razumevanju izzivov učenca	Poznavanje koncepta naučene nemoči
F4I1	Slabe ocene	Neuspeh	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
F4I2	Potem obup	Obup	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
F4I3	Nesodelovanje	Nesodelovanje	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
F4I4	Pasivnost	Pasivnost	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
F4I5	Enostavno obupajo	Obup	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
F4I6	Ne verjamejo v svoje zmožnosti	Dvom v svoje sposobnosti	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
F4I7	Nekateri nemočni samo pri določenih predmetih	Naučena nemoč samo pri nekaterih predmetih	Naučena nemoč pri določenih predmetih	Naučena nemoč pri učencih
F4I8	Imam enega učenca, ki je nemočen le pri matematiki, ostali predmeti super, dobre ocene, pri matematiki pa enostavno ne gre	Naučena nemoč pri matematiki	Naučena nemoč pri določenih predmetih	Naučena nemoč pri učencih
F5I1	Pri učencih z učnimi težavami	Naučena nemoč pri učencih z učnimi težavami	Naučena nemoč pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
F5I2	Pri tistih, ki imajo slabše ocene	Naučena nemoč pri učencih s slabšimi ocenami	Naučena nemoč pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih

F5I3	Pri tistih, za katere vem, da izhajajo iz socialno bolj šibkih družin	Naučena nemoč pri učencih iz socialno šibkejših družin	Naučena nemoč pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
F5I4	V teh družinah že nasploh vlada neka nemoč, obup, starši sami doživljajo nek obup tako, da to prenesejo tudi na otroke	Vpliv naučene nemoči staršev na otroka	Naučena nemoč v družini	Razvoj naučene nemoči
F6I1	Glede družine sem že rekla, da se mi zdi, da starši prenesejo nek svoj obup na otroke in to se mi zdi tak začaran krog, iz katerega ne morejo ven	Vpliv naučene nemoči staršev na otroka	Naučena nemoč v družini	Razvoj naučene nemoči
F6I2	Pomembna osebnost otroka	Osebne lastnosti	Učenčeve lastnosti	Razvoj naučene nemoči
F6I3	Njegova samopodoba	Samopodoba	Učenčeve lastnosti	Razvoj naučene nemoči
F6I4	So otroci, ki se držijo zelo v ozadju	Osebne lastnosti	Učenčeve lastnosti	Razvoj naučene nemoči
F6I5	Ne sodelujejo, zato, ker ne verjamejo svoje znanje	Nesodelovanje zaradi dvoma v svoje sposobnosti	Način soočanja s težavami in neuspehi	Razvoj naučene nemoči
F6I6	Mislijo, da so slabši od sošolcev	Primerjanje s sošolci	Vpliv vrstnikov	Razvoj naučene nemoči
F7I1	Jaz najbolj uporabljam izdelavo nekega konkretnega načrta skupaj z učencem, tukaj vloživa oba z učencem veliko časa in truda, saj je najbolj pomembno, da so koraki jasni, konkretni in tudi časovno omejeni	Izdelava načrta z učencem	Načrt sodelovanja	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
F7I2	različne strategije učenja, da raziščeva z učencem, katera strategija mu najbolj ustreza.	Ustrezna strategija učenja za učenca	Strategija učenja	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
F8I1	To, da si prepričan v uspeh otroka	Prepričanje v uspeh učenca	Podpora učencu	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo

F8I2	Da otrok prostovoljno sodeluje z mano. Na silo se nič ne doseže.	Prostovoljno sodelovanje otroka	Sodelovanje	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
F9I1	To prostovoljno sodelovanje otroka	Prostovoljno sodelovanje učenca	Sodelovanje	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
F9I2	Dober, zaupen odnos	Odnos	Sodelovanje	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
F9I3	Izdelava individualnega načrta dela, da z majhnimi koraki gremo proti cilju	Načrt sodelovanja	Sodelovanje	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
F10I1	Že v družini se začne opolnomočenje otroka, da je družina zanj vir moči, da tam dobi potrditev da zmore in zna.	Opolnomočenje učenca s strani družine	Podpora in pomoč učencu	Načini preprečevanja naučene nemoči
F10I2	Vloge vseh zaposlenih na šoli	Vloga zaposlenih na šoli	Vloga učenčevih pomembnih drugih	Načini preprečevanja naučene nemoči
F10I3	Izpostavila bi ravno vlogo učitelja, ki je tisti, ki otroku ne bi smel dati občutka, da nečesa ne zmore ... Odnos, v katerem bi učencu nudili podporo in mu dali vedeti, da zmore.	Odnos učitelja in učenca	Vloga učenčevih pomembnih drugih	Načini preprečevanja naučene nemoči
F11I1	Ja, seveda, sodelujem s pomembnimi drugimi	Oseba sodeluje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Potrditev sodelovanja z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
F11I2	Pomembno, da tudi pomembni drugi prostovoljno vstopijo v to sodelovanje	Prostovoljno sodelovanje	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
F11I3	Naredimo nek okviren načrt, kakšno bo to sodelovanje, kakšno vlogo ima kdo in kaj je naš cilj	Načrtovanje sodelovanja	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo

F1I14	Pogosto to ni družina, ker, kot sem rekla, so že starši pogosto nemočni v svojih situacijah	Nesodelovanje z družino	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
G1I1	Sem seznanjena	Oseba pozna koncept naučene nemoči	Seznaitvev s konceptom	Poznavanje koncepta naučene nemoči
G1I2	Na fakulteti	Oseba se je s konceptom seznanila na fakulteti	Seznaitvev s konceptom	Poznavanje koncepta naučene nemoči
G2I1	Če ti nekdo ves čas govori, da ti ne bo šlo, da nekaj ne zmoreš, potem to začneš verjeti	Učenec verjame v to da ne zmore	Dvom v sposobnosti	Razumevanje koncepta naučene nemoči
G2I2	Nek vzorec in s to miselnostjo greš skozi stvari	Nemočno ravnanje po vzorcu	Opis koncepta naučene nemoči	Razumevanje koncepta naučene nemoči
G3I1	Pomembno, seveda. Vsi koncepti, sploh če izhajajo iz neke nemoči so izjemno pomembni pri delu z otroki, ker smo mi na tej poziciji, da jih probamo opolnomočiti.	Opolnomočenje učenca	Pomembno pri sodelovanju z učencem	Poznavanje koncepta naučene nemoči
G4I1	Ne verjamejo vase, mislijo da jim nič ne bo uspelo	Dvom v sposobnosti	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
G4I2	Se zatekajo h kakšni neprimerni obliki vedenja, s čimer to skušajo prikriti	Neprimerno vedenje	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
G4I3	Jasno izrazijo, takoj povejo to mi ne bo uspelo, tega ne zmorem	Jasno izražanje naučene nemoči	Znaki naučene nemoči	Naučena nemoč pri učencih
G5I1	Pri učencih z učnimi težavami je ta pojav toliko bolj prisoten	Naučena nemoč pri učencih z učnimi težavami	Prisotnost naučene nemoči pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
G5I2	Ko starejši učenci vstopijo v tista leta, ko se bolj začnejo zavedati nekih svojih šibkih področij	naučena nemoč pri starejših učencih	Prisotnost naučene nemoči pri določeni skupini učencev	Naučena nemoč pri učencih
G6I1	Že v šolo pridejo z neko nemočjo, verjetno to izvira od doma, mogoče so starši nemočni v nekih svojih	Vpliv naučene nemoči staršev na otroka	Naučena nemoč v družini	Razvoj naučene nemoči

	dogajanjih in to učenci potem prevzamejo tudi nase			
G7I1	Da jim dam vedeti, da sem ob njih, jih poslušam, dajem oporo	Pogovor	Pomoč in podpora	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
G7I2	S posameznikom	Individualno delo z učencem	Pomoč in podpora	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
G7I3	S skupino bi tukaj izpostavila, ker je učencem dobro delati s svojimi vrstniki, se dobro počutijo v skupini, tudi pohvale vrstnikov jim ogromno pomenijo	Sodelovanje v skupini	Pomoč in podpora	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
G8I1	Ne minimaliziramo njihovih težav, ker oni občutijo nekaj drugega in iz tega moramo mi izhajati	Upoštevanje učenčevega glasu	Koncept delovnega odnosa	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
G8I2	Dati potrditev. Potem pa s tehnikami jih opolnomočiti, iskati uspehe, izpostavljati močna področja in jih pohvaliti za majhne stvari	Opolnomočenje učenca	Podpora učencu	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
G9I1	Imajo nekje nekoga, oporo	Opora	Pomoč in podpora učencu	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
G9I2	Se jih posluša	Upoštevanje učenčevega glasu	Koncept delovnega odnosa	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
G9I3	Potrdi njihov trud	Potrditev učenčevega truda	Opolnomočenje učenca	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
G9I4	Majhni koraki so pomembni	Načrt sodelovanja	Sodelovanje	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
G9I5	Pohvale so pomembne	Potrditev učenčevega truda	Pomoč in podpora učencu	Sodelovanje z učenci, ki se

				soočajo z naučeno nemočjo
G10i1	Učenci imajo veliko vsega, veliko je dela, pritiska	Manj pritiska na učenca	Podpora in pomoč učencu	Načini preprečevanja naučene nemoči
G10i2	Več svobode in potrditve za njihove uspehe. V šoli bi se mogli osredotočati tudi na dobre stvari, na uspehe	Opolnomočenje učenca	Podpora in pomoč učencu	Načini preprečevanja naučene nemoči
G10i3	Kar še manjka, kar mora učenec še doseči, tako da v bistvu nikoli ne doseže dovolj	Manj pritiska na učenca	Podpora in pomoč učencu	Načini preprečevanja naučene nemoči
G11i1	Odvisno od tega, kdo so temu učencu ti pomembni drugi	Iskanje pomembnih drugih	Potrditve sodelovanja z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
G11i2	Starši, sorojenci, babice, dedki	Sodelovanje z družino	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
G11i3	Razredniki in	Sodelovanje z razredniki	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
G11i4	Vsi ostali učitelji	Sodelovanje z učitelji	Sodelovanje z učenčevimi pomembnimi drugimi	Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo
G12i1	V tem, da nisem tista ki ve, da je otrok .tisti, ki ve	Upoštevanje učenčevega glasu	Sodelovanje z učencem	Prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo
G12i2	Zaupen odnos, v katerem lepo sodelujeva	Odnos	Sodelovanje z učencem	Prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo
G13i1	Dobro vodeno in spremljano sodelovanje učencev iz strani vseh sodelujočih	Dobro sodelovanje vseh sodelujočih	Sodelovanje	Dodatne možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo

G13i2	Predavanja za starše, da se tudi njih opolnomoči, se jim ponudi neke napotke za delo z učenci	Opolnomočenje staršev	Sodelovanje	Dodatne možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo
-------	---	-----------------------	-------------	---

9.3. Priloga 3: Osno kodiranje

1. Poznavanje koncepta naučene nemoči

Seznaitve s konceptom

- *Oseba pozna koncept naučene nemoči (B1I1, C1I1, D1I1, E1I1, F1I1, G1I1)*
- *Oseba se je s konceptom seznaila na fakulteti (F1I2, E2I1, G1I2)*
- *Oseba se je s konceptom seznaila v pogovoru s študentko (B2I1)*
- *Oseba se je s konceptom seznaila na spletu (C1I2)*
- *Oseba se je s konceptom seznaila med delom (A1I1)*

Pomembno pri sodelovanju z učencem

- *Dodatne možnosti sodelovanja (F3I1, A3I2)*
- *Napotki za sodelovanje z učencem (A3I3)*
- *Poznavanje koncepta omogoča iskanje rešitev (C3I2, E4I3)*
- *Opolnomočenje učenca (G3I1)*

Pomembno pri razumevanju izzivov učenca

- *Poznavanje koncepta osvetli težave učencev (F3I4, B4I1, D3I1)*
- *Večja pozornost za naučeno nemoč (F3I2)*

Pomembno pri sodelovanju z družino

- *Kar nekaj družin učencev v začaranem krogu nemoči (E4I1)*
- *Družine se zadovoljijo s tujo pomočjo (E4I2)*

Pomembno pri sodelovanju z učenci iz različnih skupin

- *Sodelovanje z učenci, ki prihajajo iz romskih družin (A2I3)*

2. Razumevanje koncepta naučene nemoči

Opis koncepta naučene nemoči

- *Obup (F2I1, B3I1, B3I3, C2I1, F2I4)*
- *Neuspeh (F2I2, B3I4, F2I4)*

- *Učenec se preneha truditi (B3I2, C2I3)*
- *Začaran krog (F2I3, D2I1, E3I1)*
- *Prepričanje, da je uspeh nemogoč (F2I5, D2I2)*
- *Nemočno ravnanje po vzorcu (A2I2, G2I2)*
- *Nesmiselnost pomoči drugih (F2I4)*
- *Čakanje na rešitve (E3I2)*

3. Naučena nemoč pri učencih

Znaki naučene nemoči

- *Neuspeh (F4I1, B5I3, C4I5, D4I4, E8I1, A4I3)*
- *Obup (F4I2, A4I5, B5I1, C4I1, C4I4, D4I1, D5I1, E7I1, E7I3, A4I1, A4I9)*
- *Nesodelovanje (F4I3, B5I5)*
- *Pasivnost (F4I4, C4I3)*
- *Dvom v svoje sposobnosti (F4I6, G4I1)*
- *Brezizhoden položaj (B5I, B5I6, E7I2, E8I2)*
- *Nemotiviranost (B5I4, F4I2)*
- *Sreča kot dejavnik uspeha (B5I7)*
- *Apatija (C4I2)*
- *Učenec se preneha truditi (D4I2)*
- *Neprimerno vedenje (D4I3, A4I10, G4I2)*
- *Strah (D4I5)*
- *Izgovori (D4I6)*
- *Potreba po podpori (A4I4, A4I6)*
- *Pomen uspeha (A4I5)*
- *Izogibanje šoli (A4I7)*
- *Preobremenjenost (A4I8)*
- *Jasno izražanje naučene nemoči (G4I3)*

Naučena nemoč pri določeni skupini učencev

- *Naučena nemoč pri učencih z učnimi težavami (F5I1, B6I1, D6I2)*
- *Naučena nemoč pri učencih s slabšimi ocenami (F5I2, C5I1, D6I1)*
- *Naučena nemoč pri učencih z vedenjsko-čustvenimi težavami (C5I2)*

- *Naučena nemoč pri učencih, ki prihajajo iz družin, ki se soočajo z različnimi izzivi (B6I2, E6I1, A5I2, C5I3)*
- *Naučena nemoč pri učencih, ki so se z naučeno nemočjo že srečali v družini (C5I4, D6I3)*
- *Naučena nemoč pri učencih iz priseljenjskih družin (D6I3)*
- *Pozornost na prisotnost naučene nemoči v družini učenca (E5I1)*
- *Naučena nemoč pri učencih iz romskih družin (A5I1)*
- *Naučena nemoč pri starejših učencih (G5I2)*

Naučena nemoč pri določenih predmetih

- *Naučena nemoč samo pri nekaterih predmetih (F4I7)*
- *Naučena nemoč pri matematiki (F4I8)*

Vpliv okolja na prisotnost naučene nemoči

- *Izguba interesa za šolsko delo in obup zaradi svojega okolja (B6I3)*

4. Razvoj naučene nemoči

Naučena nemoč v družini

- *Vpliv naučene nemoči staršev na otroka (A5I4, A6I1, B7I5, C6I1, D7I1, F6I1, G6I1)*
- *Vloga družine (B7I4)*
- *Pomanjkanje skrbi staršev (C6I3, F6I2)*

Naučena nemoč v šoli

- *Vpliv šole na razvoj naučene nemoči (D7I2)*

Učenčeve lastnosti

- *Osebne lastnosti (A6I2, A7I1, A6I4)*
- *Samopodoba (F6I3)*

Vpliv vrstnikov

- *Primerjanje s sošolci (F6I6)*

Način soočanja s težavami in neuspehi

- *Nesodelovanje zaradi dvoma v svoje sposobnosti (F6I5)*
- *Naučeno soočanje s težavami in neuspehi (B7I2)*
- *Pomanjkanje motivacije za šolsko delo (C6I4)*
- *Obup (C6I5, E9I1)*
- *Nemočno ravnanje po vzorcu (E9I2)*

Pojasnjevalni slog

- *Pomen neuspehov (B7I3)*

Epidemija

- *Vpliv epidemije (C6I2)*

5. Sodelovanje z učenci, ki se soočajo z naučeno nemočjo

Sodelovanje

- *Načrt sodelovanja (A7I1, B8I1, C7I3, D8I6, D8I8, E10I3, A7I1, E11I3, F9I3,)*
- *Konkretni cilji (E7I3)*
- *Prostovoljno sodelovanje učenca (F8I2, D9I3, F9I1)*
- *Odnos (C8I1, F9I2, C9I1, E12I1)*
- *Sodelovanje s starši (B10I1, A9I1, A9I3)*
- *Uporaba strategij (C9I2)*
- *Sodelovanje s pomembnimi drugimi (A9I2)*

Strategija učenja

- *Ustrezna strategija učenja za učenca (F7I2)*
- *Prilagajanje učencu (B8I1)*
- *Ustrezna tehnika ali strategija za delo z učencem (B8I1)*

Pomoč in podpora

- *Pogovor B8I3 (G7I1)*
- *Učna pomoč (A3I1)*
- *Spodbuda B8I4 (A7I2)*
- *Vključevanje vseh zaposlenih na šoli (C7I1)*

- *Vključevanje zunanjih institucij (C7I2)*
- *Definicija težave (E10I1)*
- *Opominjanje na uspeh (E10I2)*
- *Individualno delo z učencem (A7I4, G7I2)*
- *Sodelovanje v skupini (G7I3)*
- *Prepričanje v uspeh učenca (F8I1, E11I1, C8I4, D10I3)*
- *Opolnomočenje učenca (E11I2, A8I2, G8I2, G9I3, G9I5, G9I4)*
- *Opora (D10I2, G9I1))*

Koncept delovnega odnosa

- *Upoštevanje učenčevega glasu (B8I5, B9I1, D9I2, G8I1, D10I1, G9I2)*
- *Sodelovanje v skladu s konceptom delovnega odnosa (A8I1, D8I1)*
- *Dogovor o sodelovanju (D8I2)*
- *Soustvarjanje rešitev (D8I3)*
- *Perspektiva moči (D8I4, D8I7)*
- *Etika udeležnosti (D8I5)*

Potrditve sodelovanja z učenčevimi pomembnimi drugimi

- *Oseba sodeluje z učenčevimi pomembnimi drugimi (F11I1, C11I1)*
- *Iskanje pomembnih drugih (E14I1, G11I1)*

Sodelovanje s pomembnimi drugimi

- *Načrtovanje sodelovanja (F11I3, C11I6, E14I2)*
- *Prostovoljno sodelovanje (F11I2, D12I6, E14I3)*
- *Dogovor o sodelovanju (D12I5)*
- *Nesodelovanje z družino (F11I4, E14I9)*
- *Sodelovanje z družino (G11I2)*
- *Sodelovanje s sošolci (F11I5, D12I3, E14I4)*
- *Sodelovanje z učitelji (F11I6, B12I2, D12I2, D12I7, E14I6, A11I1, G11I4)*
- *Sodelovanje s starši (B12I1, D10I1, A11I2)*
- *Sodelovanje z razredniki (C11I3, G11I3)*
- *Sodelovanje s strokovnimi delavci (C11I4, E14I7)*
- *Sodelovanje s študentkami na praksi (E14I8)*
- *Sodelovanje s prijatelji (E14I5)*

-

6. Načini preprečevanja naučene nemoči

Podpora in pomoč učencu

- *Opolnomočenje učenca s strani družine (F10I1)*
- *Podpora in pomoč staršev (B11I1)*
- *Podpora in pomoč šolskih delavcev (B11I2)*
- *Odnos (D11I4)*
- *Opolnomočenje učenca (D12I1, E13I1, G10I2)*
- *Manj pritiska na učenca (D11I3, G10I2, G10I3)*

Vloga učenčevih pomembnih drugih

- *Vloga zaposlenih na šoli (F10I2)*
- *Odnos učitelja in učenca (F10I3)*
- *Opolnomočenje staršev (C10I1, F10I1)*
- *Odnos vseh sodelujočih (D11I1)*
- *Sodelovanje staršev (A10I2)*

Soočanje z naučeno nemočjo

- *Pozornost na naučeno nemoč v nižjih razredih (C10I2)*
- *Več zaposlenih v šolski svetovalni službi (C10I3)*

7. Prispevek socialnega dela pri soočanju z naučeno nemočjo

Sodelovanje z učencem

- *Soustvarjanje z učencem (C12I1)*
- *Strategije in tehnike (C12I2)*
- *Vzpostavljane delovnega odnosa (B13I1, D13I1)*
- *Upoštevanje učenčevega glasu (B13I2)*
- *Elementi delovnega odnosa (F12I1, D13I2, E15I1, A12I4)*
- *Pomanjkanje časa za več socialnega dela (A12I1)*
- *Socialno delo kot rešitev težav učencev (A12I2)*

- *Upoštevanje učenčevega glasu (G12I1)*
- *Odnos (G12I2)*
- *Nudenje pomoči in podpore socialne delavke (F12I2, E15I2)*

8. Dodatne možnosti za bolj kompetentno sodelovanje z učenci z naučeno nemočjo

Sodelovanje

- *Več sodelovanja z učitelji (F13I3)*
- *Dobro sodelovanje s sodelavci (E16I1)*
- *Opolnomočenje učiteljev (E16I2)*
- *Več sodelovanja s starši (A13I1)*
- *Vključevanje zunanjih institucij (A13I2)*
- *Dobro sodelovanje vseh sodelujočih (G13I1)*
- *Opolnomočenje staršev (G13I2)*

Informiranje

- *Širše poznavanje koncepta (C13I1)*
- *Informiranje o konceptu naučene nemoči (C13I2)*

Več časa

- *Več časa za učence (F13I2, B14I2, D14I1)*
- *Več časa za sodelovanje z družino (A13I3)*

Več zaposlenih

- *Več zaposlenih v šolski svetovalni službi (F13I1, B14I1)*

9.4. Priloga 4: Odnosno kodiranje

